

Politiek Programma JOVD

Voorwoord

Geachte lezer,

Voor u ligt het Politiek Programma van de JOVD zoals dit is vastgesteld door de Politieke Vergadering en de Algemene Vergadering.

Dit Politiek Programma is vormgegeven langs drie grote thema's, die ieder samenhang hebben met een aantal belangrijke kwesties die de commissie geïdentificeerd heeft op basis van de politieke denktanks en de algehele politieke discussie binnen de vereniging. Deze drie thema's zijn in volgorde *Vrijheid en veiligheid wereldwijd*, *Vrije burgers in een vrij land* en tot slot *Klaar voor de toekomst*.

In ieder hoofdstuk wordt begonnen met een vertaalslag van de liberale kernwaarden van de JOVD naar de leidende principes op het specifieke thema, waarna die leidende principes terugkomen in een aantal concrete standpunten. Deze vorm is gekozen om ervoor te zorgen dat de lezer bij ieder onderwerp een idee krijgt van de afwegingen die de JOVD vanuit liberale principes maakt.

Daarnaast kan de begeleidende tekst helpen om nieuwe standpunten af te leiden die wellicht nog niet expliciet opgenomen zijn in het document, waardoor het document breder bruikbaar is in politieke discussies.

De commissie wil graag iedereen die heeft bijgedragen bedanken. Hierbij gaat bijzondere dank uit naar de Politiek Commissarissen en de denktanks.

Liberale groeten,

Politiek Programma Commissie

Benjamin Broekhuizen

Julia Sandrine Blanken

Rutger de Ridder

Hessel Knippels

Inhoudsopgave

Voorwoord.....	iii
Vrijheid en veiligheid wereldwijd	1
Defensie	1
Mensen	1
Middelen.....	2
Cybersecurity.....	2
Missies.....	3
Noord-Atlantische Verdragsorganisatie (NAVO).....	3
Europese samenwerking.....	4
Nederland in de wereld.....	4
Diplomatie.....	4
Verenigde Naties	4
Israëliisch-Palestijns conflict	5
Europese Unie.....	5
Hervorming Europese instituties.....	5
Economie en financiën in de Europese Unie	6
Migratie.....	7
De noodzaak voor Europees beleid	7
Opvang in de regio: asielsteden	7
Opvang in Nederland.....	8
Ontwikkelingssamenwerking.....	9
Vrije burgers in een vrij land.....	10
Modern burgerschap.....	10
Weerbare en mondige burgers	11
Voorkomen van segregatie.....	11
Cultuur en media.....	12
Het omroepstelsel.....	12
Kunsten.....	13
Onderwijs als motor van ontplooiing.....	14
Basisonderwijs.....	14
Voortgezet onderwijs	14
Hoger onderwijs en wetenschap	15

Beroepsonderwijs.....	16
Leenstelsel.....	17
Andere onderwijsvormen.....	17
Onderwijspersoneel.....	18
Veiligheid en rechtsstaat.....	18
De seculiere rechtsstaat.....	18
Politie.....	19
Justitie en rechtspraak.....	20
Veiligheid en privacy.....	21
Vrijheid van meningsuiting.....	22
Winkeltijdenwet.....	22
Drugsbeleid.....	23
Kansspelen.....	23
Bestuur en democratie.....	23
Gemeenten en provinciën.....	23
Waterschap.....	24
Eerste en Tweede Kamer.....	25
Monarchie.....	26
Referenda.....	27
Overheidsfinanciën en rol in de economie.....	27
Klaar voor de toekomst.....	29
De economie van de toekomst.....	29
Belastingen.....	29
Financiële sector.....	30
Een toekomstbestendige arbeidsmarkt.....	31
Pensioen.....	32
Hervormen sociale zekerheid.....	33
Duurzaamheid.....	35
Een liberale visie op duurzaamheid.....	35
Energietransitie in Nederland.....	36
Kernenergie.....	37
Innovatie en industrie.....	38
Duurzaamheid en mobiliteit.....	38
Duurzaamheid en de bebouwde omgeving.....	39

Verkeer en infrastructuur	40
Motorrijtuigenbelasting	41
Uitbreiding luchthavens en geluidshinder	41
Scheepvaart.....	42
Spoorwegen	42
Aanbestedingen in stads- en streekvervoer.....	42
Wonen.....	43
De bebouwde omgeving.....	43
De sociale huursector.....	43
De woningmarkt.....	44
Zorg	45
Eigen verantwoordelijkheid en preventie	47
Technologie en innovatie in de zorg.....	47
E-Health en elektronisch patiëntendossier	48
Werken in de zorg.....	48
Chronische zorg	49
Medische ethiek.....	50
Zelfbeschikking centraal	50
Vaccinatie.....	50
Zwangerschap en embryonaal onderzoek	50
Orgaandonatie	51

Vrijheid en veiligheid wereldwijd

De vrijheid van het individu kan enkel bestaan met veiligheid als noodzakelijke voorwaarde. De JOVD ziet het verdedigen van de vrijheid dan ook als de meest fundamentele verantwoordelijkheid van een overheid. Een individu kan immers moeilijk in vrijheid leven binnen een onvrij en onveilig land.

De liberale waarden houden echter niet op bij de grens: onveiligheid en grootschalige schendingen van individuele rechten druisen in tegen de internationale rechtsorde en veroorzaken daarnaast problemen rondom veiligheid en migratie. De JOVD onderschrijft daarom een internationaal beleid dat gebaseerd is op een sterke defensie, een toewijding aan diplomatie en liberale oplossingen voor migratievraagstukken.

Defensie

Defensie moet het hoofd bieden aan sterk veranderende dreigingen voor de internationale vrede en veiligheid. Zo vereist de instabiele ring rond Europa tot extra aandacht, maar ook verschuivingen van geopolitieke krachten, waardoor het Koninkrijk niet automatisch kan rekenen op de steun van oude bondgenoten. Dit vereist een extra intensivering op het vlak van defensie, zowel bij de bondgenoten als voor Nederland. De vrijheid staat onder druk en Nederland kan de eigen verantwoordelijkheid niet afschuiven op anderen.

Mensen

Het Koninkrijk dient een sterk beroepsleger te hebben. De mensen van defensie vormen het hart van de organisatie. Zij maken defensie tot het uitzonderlijke deel van de overheid dat het is en verdienen waardering van het Nederlandse volk en de politiek. Voor een liberale samenleving is het goed organiseren en ondersteunen van een beroepsleger essentieel. De mankracht van defensie vormt voor Nederland de basisvoorwaarde waarbinnen vrijheid mogelijk is in Nederland en vaak ook in de wereld om ons heen. De voorwaarden voor een vrije en welvarende wereld die zij scheppen, samen met onze bondgenoten, moeten worden erkend en ondersteund.

- De krijgsmacht van het Koninkrijk is een beroepsleger. In een liberale samenleving is het een keuze om te werken voor Defensie, niet een opgelegde collectieve taak. De opgeschorte dienstplicht moet worden afgeschaft.
- De krijgsmacht is een plek waar de juiste militair op de juiste plek komt. Geen enkele voorkeursbehandeling mag ervoor zorgen dat niet de juiste persoon voor een positie wordt aangenomen. De JOVD ziet niets in diversiteit omwille van enkel de diversiteit.
- De veteranen dienen meer aandacht en nazorg te krijgen. De taken die veteranen in zeer moeilijke omstandigheden hebben volbracht zijn uitputtend en geestelijk zwaar. Hun welzijn is een bijzondere taak voor de overheid, bijvoorbeeld het organiseren van voldoende zorg bij geestelijke of lichamelijke klachten, evenals de aansluiting op de arbeidsmarkt voor een eventuele carrière na Defensie.

Middelen

De krijgsmacht verdient zowel meer aandacht als meer financiële ondersteuning, zoals ook afgesproken binnen de NAVO. Om Nederland en de wereld vrij en veilig te houden, is een minimale besteding aan Defensie van twee procent van het bruto binnenlands product onontbeerlijk. De JOVD vindt dat er een definitief eind moet komen aan de periode van herhaaldelijke bezuinigingen en kortingen op Defensie.

Een meerjarenperspectief bij de bestedingen voor defensie is belangrijk om op de lange termijn de Nederlandse krijgsmacht operationeel en bij de tijd te houden. Het mag nooit zo zijn dat de kleur van het zittende kabinet of de economische conjunctuur de hoogte van de bestedingen bij defensie bepalen. Het is niet links of rechts een sterk beroepsleger te hebben; het is essentieel voor een vrij en veilig land.

- Nederland moet minimaal twee procent van het bbp besteden aan defensie, waarbij een vijfde van dat bedrag wordt besteed aan materieel en ontwikkeling.
- Voor defensie wordt een meerjarenplanning opgesteld voor de bestedingen binnen defensie. Hierdoor is niet de waan van de dag of de kleur van het kabinet of de Staten Generaal leidend, maar de veiligheidssituatie in de wereld. Deze meerjarenplanning zou de structuur van de vierjarige cyclus van de NAVO volgen, waarbij iedere twee jaar wordt geëvalueerd voor bijsturing.

Automatische wapensystemen en kunstmatige intelligentie

Bewapende drones behoren een prominente plek toe in de Nederlandse krijgsmacht. Drones kunnen het gebrek aan andere wapensystemen compenseren waarover Nederland niet of onvoldoende beschikt. De JOVD is uiteraard tegenstander van het gebruik van drones voor standrechtelijke executies. Binnen verkenningsoperaties en het uitschakelen van vijandig wapentuig zijn drones wel een onmisbare uitbreiding van de luchtmacht.

De JOVD is van mening dat automatische wapensystemen zonder verdere nuttige menselijke inbreng onwenselijk is. Zo dienen beslissingen over leven en dood altijd door een mens gemaakt te worden.

Cybersecurity

De JOVD is van mening dat Nederland prioriteit dient te geven aan de digitale weerbaarheid, vanwege het grote belang van de digitale infrastructuur voor het juist functioneren van de overheid en de economie. In het bijzonder geldt dat cybersecurity naast de meer traditionele oorlogsvoering een belangrijke positie in dient te nemen bij Defensie, waarbij er intensief samengewerkt dient te worden binnen de NAVO en met andere bondgenoten. Ook ziet de JOVD een grote rol weggelegd voor samenwerking met academici en het bedrijfsleven.

De JOVD steunt de Nederlandse ambitie om op het vlak van cybersecurity leidend te zijn in de wereld. Om de initiatieven als het Defensie Cyber Commando en de Joint SIGINT Cyber Unit van AIVD en MIVD te laten slagen, moet er geïnvesteerd worden in voldoende kennis bij de Nederlandse overheid en overheden in het algemeen. Hoewel de markt al snel voorloopt in het innoveren op dit vlak, kan de overheid het zich niet veroorloven achter te lopen.

Missies

Een veilig en vrij land blijft enkel vrij indien de wereld er omheen ook vrij is. De JOVD is van mening dat de verantwoordelijkheid voor een liberale wereldorde ook een taak is van de Nederlandse krijgsmacht. Deze verantwoordelijkheden bestaan uit het nastreven van vrede en veiligheid binnen de internationale gemeenschap. Het ambitieniveau moet dus omhoog. Dat neemt niet weg dat de paraatheid van de krijgsmacht op het eigen grondgebied ten alle tijde gegarandeerd moet zijn alvorens er een beroep kan worden gedaan op de krijgsmacht voor internationale missies. Concreet betekent dit dat Nederland soms nee moet zeggen tegen de internationale gemeenschap.

De missies waarbij de Nederlandse krijgsmacht optreedt dient bij voorkeur onder NAVO- of VN-mandaat te vallen, waarbij samenwerking met bondgenoten een voorwaarde is voor deelname. Hierdoor is de verantwoordelijkheid gedeeld en een sluitende oplossing voor de internationale gemeenschap als geheel sneller gevonden. Bij deze missies is het van groot belang dat de militairen een passend mandaat hebben om de missiedoelen te bereiken en burgers te beschermen tegen dreiging. Zeker binnen VN-verband heeft het daar in het verleden aan geschort.

Noord-Atlantische Verdragsorganisatie (NAVO)

Mede door de intensieve samenwerking binnen de Europese Unie is het actief verdedigen van de landsgrenzen niet een dagelijkse taak. Door Schengen en het vrij verkeer van personen en goederen zijn onze grenzen open en is de verdediging van de buitengrenzen georganiseerd op Europees niveau. De NAVO lijkt dan niet direct nodig als verdediger van ons grondgebied in de klassieke vorm.

De zogeheten Artikel 5-procedure is in de historie van de NAVO slechts een keer geactiveerd, na de aanslagen van 11 september 2001. Desalniettemin is de NAVO voor Nederland een belangrijk bondgenootschap voor de veiligheid in de wereld. Die veiligheid kan onze manier van leven mogelijk maken en bewaken. Nederland moet het belang van het bondgenootschap blijven benadrukken, bijvoorbeeld door jaarlijks op 4 april aandacht te schenken aan de oprichting van de NAVO in 1949 met de NAVO-vlag en een optocht.

De Verenigde Naties is als internationaal overlegorgaan de aangewezen organisatie voor het voorkomen en beëindigen van conflicten. Echter moet niet bij voorbaat worden uitgesloten dat de NAVO zonder voorafgaand VN-mandaat optreedt tegen grootschalige mensenrechtenschendingen. Door de structuur en het vetorecht binnen de VN is namelijk denkbaar dat er ondanks grootschalige mensenrechtenschendingen geen mandaat gegeven wordt, bijvoorbeeld om geopolitieke redenen.

- De JOVD ziet de NAVO als het primaire veiligheidsmechaniek in een onzekere wereld met veranderende dreigingen. De NAVO moet open blijven staan voor nieuwe bondgenoten.
- De Artikel 5-procedure is essentieel voor het bondgenootschap. Deze procedure moet in principe ook gelden voor de moderne oorlogstechnieken, waaronder cyberwarfare. Hoewel dergelijke cyberaanvallen vaak niet eenduidig aan een partij zijn toe te rekenen, is een aanval op een van de bondgenoten een aanval op allen. Indien de aanval niet aan een partij of partijen is aan te rekenen kan de Artikel 5-procedure ook niet worden ingezet.

- De JOVD vindt dat de NAVO eventueel zonder voorafgaand mandaat van de VN moet kunnen ingrijpen in het geval van zeer ernstige en grootschalige mensenrechtenschendingen of een dreigende genocide.
- De JOVD is voorstander van een gemeenschappelijke verdediging van het NAVO-luchtruim, zoals Nederland dat nu al doet binnen de Benelux.

Europese samenwerking

De JOVD staat positief tegenover samenwerking op het gebied van defensie en veiligheid binnen Europa, en is voorstander van de zogeheten PESCO-initiatieven. Nederland speelt een voortrekkende rol binnen PESCO en de JOVD is van mening dat het deze positie dient te behouden. Wel is de JOVD waakzaam voor het ontstaan van een Europees industrieel militair complex.

De JOVD is uitgesproken tegenstander van een Europees leger. De beslissing eventueel Nederlandse militairen uit te zenden wordt gemaakt in het Nederlands parlement. Nederland dient zelf te kunnen beslissen over de inzet van militaire middelen en onder welke omstandigheden dit dan dient te plaats te vinden.

Nederland in de wereld

Nederland heeft van oudsher als handelsland natuurlijk veel belangen in het buitenland. Zeker voor liberalen strekken die belangen echter verder dan puur eigenbelang: het bevorderen van internationale vrede en veiligheid sluit aan op het liberale vrijheidsstreven. Naast Defensie speelt het onderhouden van buitenlandse betrekkingen en het bedrijven van diplomatie een grote rol: defensie, diplomatie en ontwikkeling zijn de drie pijlers waarmee gewerkt wordt aan internationale vrede en veiligheid.

Diplomatie

De JOVD is van mening dat niet bezuinigd mag worden op het diplomatieke potentieel van Nederland. De diplomatieke relaties zijn immers zeer belangrijk op het gebied van internationaal aanzien en buitenlandse handel. Wel zou Nederland meer kunnen samenwerken in diplomatieke diensten met andere dichtbijgelegen landen. Hierbij kan bijvoorbeeld gedacht worden aan gedeelde huisvesting met de Benelux, Duitsland of Scandinavische landen.

Verenigde Naties

De Verenigde Naties is het hoogste orgaan binnen de internationale gemeenschap. De VN is essentieel in het bevorderen van vrijheid, vrede en veiligheid. De JOVD is wel voorstander van het hervormen van de VN. De machtsverhoudingen zijn sinds het einde van de tweede wereldoorlog en de oprichting van de Verenigde Naties eind jaren veertig aanzienlijk gewijzigd. De JOVD is van mening dat een gewijzigde situatie in de wereld ook een weergave moet vinden in de Veiligheidsraad.

Binnen de nieuwe structuur die de JOVD voorstaat, blijft de tweedeling tussen permanente en tijdelijke leden bestaan, zij het dat deze landen per dertig jaar worden benoemd door de Algemene Vergadering van de VN. De permanente leden zouden daarbij moeten bestaan uit de grootste machten in de wereld, terwijl de niet-permanente leden de huidige structuur behouden.

De JOVD pleit ervoor de UNRWA af te schaffen. Het mandaat van UNRWA creëert een afhankelijkheid van de UNRWA in plaats van het probleem en het conflict op te lossen. Bovendien is het onwenselijk dat er voor Palestijnse vluchtelingen een aparte vluchtelingenorganisatie is naast de algemene vluchtelingenorganisatie UNHCR. Taken van het UNRWA dienen overgenomen te worden door de UNHCR, volgens het mandaat van de UNHCR.

Israëliisch-Palestijns conflict

De JOVD is van mening dat het slepende Israëliisch-Palestijns conflict opgelost dient te worden door vredesonderhandelingen met als eindpunt een tweestatenoplossing. De Nederlandse ambassade kan echter zonder problemen verplaatst worden naar het westelijk deel van Jeruzalem.

Europese Unie

De Europese samenwerking heeft Nederland veel welvaart gebracht en de sterk gedeelde belangen hebben bijgedragen aan vrede en stabiliteit op het continent. Juist vanuit dit belang van de Europese Unie acht de JOVD het noodzakelijk dat er met een kritische blik gekeken wordt naar de bestaande structuur en hoe deze in de toekomst zou moeten zijn.

De JOVD is groot voorstander van de beginselen van subsidiariteit en proportionaliteit: het is van groot belang dat de Europese Unie zich enkel bezighoudt met de kwesties die het handelingsniveau van individuele lidstaten overstijgen. Hierbij valt te denken aan bekende grensoverstijgende thema's als handel, klimaat en de verdediging van de gemeenschappelijke buitengrenzen. Ook binnen deze thema's geldt echter dat de Europese Unie enkel supranationale bevoegdheden krijgt voor zover de bevoegdheden niet door de lidstaten zelf uitgeoefend kunnen worden. Er moet gewaakt worden voor een te snel groeiende bestuurslaag op Europees vlak.

Hervorming Europese instituties

Om recht te kunnen doen aan de principes van subsidiariteit en proportionaliteit, bepleit de JOVD het doorvoeren van een aantal hervormingen in de Europese instituties. Hiermee moet de Europese Unie wendbaarder en toekomstbestendiger worden.

- De Europese Commissie dient fors ingekrompen te worden: een Eurocommissaris per twee lidstaten is voldoende voor het uitvoeren van het takenpakket van de Europese Unie zoals de JOVD die voor ogen heeft. Inspraak van lidstaten geschiedt via de Europese Raad en het Parlement, waarbij de Commissie een meer uitvoerend karakter heeft. Het Europees Parlement stemt niet langer over de Commissie als geheel, maar per Eurocommissaris.
- Het Europees Parlement wordt wat de JOVD betreft eveneens in omvang teruggebracht en dient het initiatiefrecht te krijgen. Het voortdurende verhuizen tussen Brussel en Straatsburg dient beëindigd te worden.
- De Europese Unie moet streng toezien op lidmaatschapseisen voor de Unie, zowel voor potentiële lidstaten als bestaande lidstaten. De JOVD is van mening dat de Europese Unie eerst schoon schip moet maken voordat over nieuwe uitbreiding wordt gesproken.

- Lidstaten die niet langer voldoen aan de eisen voor het lidmaatschap moeten gesanctioneerd en desnoods uit de Europese Unie verwijderd worden. Om sancties ook praktisch haalbaar te maken pleit de JOVD voor een stemprocedure met een gekwalificeerde meerderheid. Dat wil zeggen dat 55% van de lidstaten en 65% van de bevolking vereist is voor een aangenomen voorstel.

Economie en financiën in de Europese Unie

Voor Nederland als handelsland is de gezamenlijke Europese markt bijzonder belangrijk. De JOVD acht het daarom wenselijk dat Nederland zich blijft inzetten voor de vervolmaking van de interne markt, ook op het gebied van diensten. Een transferunie waarin steevast geld van noordelijke lidstaten naar zuidelijke lidstaten stroomt acht de JOVD onwenselijk.

Handel

De JOVD is voorstander van het streven naar internationale vrijhandel: dit betekent vooral dat de Europese Unie zich moet inzetten voor het slechten van protectionistische obstakels voor de vrijhandel, zoals invoerheffingen, quota of grootschalige staatssteun. Het spreekt vanzelf dat de Europese Unie zelf ook niet dergelijke maatregelen zou moeten nemen en bijvoorbeeld de landbouwsubsidies dient af te bouwen.

Belastingen

De JOVD is tegenstander van belastingheffing op Europees niveau, omdat dit bij uitstek een gebied is waar de lidstaten zelf de bevoegdheid moeten hebben. De Europese Unie wordt gefinancierd door vastgestelde bijdragen vanuit de lidstaten en moet daarnaast niet zelf een hand op de geldkraan krijgen. Dit plaatst een rem op het al te snel uitdijen van de Europese bestuurslaag en het heimelijk instellen van een transferunie.

Wel kan er via de Europese Unie afspraken gemaakt worden over accijns om ervoor te zorgen dat het principe dat de vervuiler betaalt binnen de gehele interne markt geldt en weglekeffecten voorkomen worden. De heffing van belastingen en accijns zou echter aan de lidstaten overgelaten moeten en het geld zou niet de Europese Unie moeten toekomen.

Monetaire unie

De JOVD is tegenstander van een uittreding van Nederland uit de monetaire unie: zeker een handelsland als Nederland heeft veel te winnen bij de gemeenschappelijke munt. Wel staat voor de JOVD voorop dat de monetaire unie gestoeld moet zijn op gedegen en streng monetair en fiscaal beleid, omdat het onwenselijk is dat belastingbetalers in de ene lidstaat de rekening betalen voor het beleid dat gevoerd is in een andere lidstaat.

Dit kan uiteraard tot de situatie leiden dat een of meer lidstaten niet in staat blijken de eigen concurrentiepositie en begroting te verbeteren, omdat de afwezigheid van een eigen munteenheid hen verhindert de munt te ontwaarden en zo concurrerend te worden. De JOVD is voorstander van serieus onderzoek naar de mogelijkheid dat een of meerdere landen dan een parallelle munt voeren en ondertussen deel blijven uitmaken van de gezamenlijke markt.

Migratie

Vrijheid staat bij uitstek centraal bij migratiethematiek: het gaat om mensen die onveilige en onvrije omstandigheden ontvluchten, op zoek naar een beter leven. Zonder ingrijpen leidt dit tot meerdere grote problemen, van vluchtelingen die in zeer gevaarlijke omstandigheden moeten overleven tot ongecontroleerde migratiebewegingen.

De noodzaak voor Europees beleid

Een Europese aanpak is wat de JOVD betreft enkel wenselijk wanneer een probleem niet door individuele lidstaten aangepakt kan worden. Dit geldt zeker voor de uitdagingen die voorliggen op het vlak van migratie, vooral omdat er in de praktijk geen binnengrenzen zijn en het dus niet een exclusief Grieks, Spaans of Italiaans probleem is.

- De bewaking van de buitengrenzen van de Europese Unie behoeft bij uitstek samenwerking op Europees niveau, binnen het reeds bestaande agentschap FRONTEX. Deze gezamenlijke grensbewaking dient verder versterkt te worden.
- Er dienen meer overeenkomsten gesloten te worden met veilige landen in de regio, waarbij de rol van de kustwacht en grensbewaking voornamelijk zal bestaan uit het terugbrengen van vluchtelingen naar deze veilige regio's. In de regio kan dan de asielaanvraag behandeld worden zolang er geen duurzame langdurige vorm is gerealiseerd voor opvang in de regio.
- Hoewel het belangrijk is dat de vluchtelingen verdeeld worden over de lidstaten, is de JOVD tegenstander van een verplicht herverdelingsmechanisme binnen de Europese Unie. Het reële risico bestaat dat vluchtelingen hierdoor speelbal worden van een strijd tussen onder meer Oost-Europese lidstaten en de Europese Commissie. De JOVD bepleit het inzetten van de Europese migratiefondsen voor het verder tegemoetkomen en belonen van welwillende landen die vluchtelingen besluiten op te nemen.

Opvang in de regio: asielsteden

Het opvangen van vluchtelingen in veilige landen in de regio biedt een aantal voordelen. Zo valt te denken aan de kleinere culturele en fysieke afstand, waardoor vluchtelingen in een bekender omgeving worden opgevangen en een 'brain drain' uit de regio voorkomen wordt. Tegelijkertijd mag het niet zo zijn dat opvang in de regio betekent dat vluchtelingen in mensonterende omstandigheden moeten leven, of dat zij geacht worden vijf of tien jaar hun leven op pauze te zetten en kinderen niet of nauwelijks onderwijs kunnen volgen.

De JOVD is daarom voorstander van asielsteden, in plaats van de traditionele vluchtelingenkampen. In deze asielsteden zou de mogelijkheid moeten zijn tot werken, het volgen van onderwijs en het krijgen van de noodzakelijke zorg. Hiervoor zouden verdragen voor speciale economische zones afgesloten moeten worden tussen bijvoorbeeld Noord-Afrikaanse landen en Europese landen, waarbij de Europese landen een belangrijke rol hebben in het scheppen van de randvoorwaarden voor een gedegen levensstandaard in de asielsteden.

- De JOVD is voorstander van een grote nadruk op opvang van vluchtelingen in de regio, in de vorm van asielsteden waar veiligheid, huisvesting, zorg en onderwijs van een gedegen niveau zijn. Europese landen kunnen daarvoor verdragen sluiten met veilige landen in bijvoorbeeld Noord-Afrika, waarbij de Europese landen een grote rol spelen in het financieren en faciliteren van de opbouw van voldoende veiligheid en sociale voorzieningen.
- In de asielsteden moeten voldoende onderwijsmogelijkheden zijn, om zo de volgende generatie een kans te bieden. In de asielsteden dient zowel primair als secundair onderwijs aangeboden worden, waarbij er voor tertiair onderwijs bijvoorbeeld met een beurs in Europa gestudeerd kan worden of gewerkt wordt met online onderwijs.

Opvang in Nederland

Ondanks de gewenste nadruk op opvang in de regio zal het waarschijnlijk noodzakelijk zijn een deel van de vluchtelingen tijdelijk in Nederland op te vangen. In het bijzonder kan daarbij gedacht worden aan degenen die het meeste gevaar lopen in de regio, zoals onderdrukte minderheden en bijvoorbeeld vrouwen en kinderen. Met een puntensysteem kunnen de omstandigheden gewogen worden en wordt besloten over de verblijfsvergunning. Voor degenen die in Nederland verblijven geldt uiteraard de verantwoordelijkheid de Nederlandse waarden te onderschrijven en de Nederlandse taal te leren.

- De JOVD is voorstander van een puntensysteem waarmee bepaald wordt of een asielzoeker in aanmerking komt voor een verblijfsvergunning. Hierin wordt onder meer meegewogen in welke mate iemand gevaar loopt in de regio, bijvoorbeeld in het kader van het vervolgen van etnische, religieuze en seksuele minderheden.
- Het moet zo snel mogelijk duidelijk zijn wat het toekomstperspectief is voor een asielaanvraag, zodat er bijvoorbeeld ook passende stappen gezet kunnen worden met het oog op de eventuele latere integratie. Het is daarom noodzakelijk de procedures bij de Immigratie- en Naturalisatiedienst te versnellen.
- Al in de opvang moet wat de JOVD betreft volstrekt helder zijn wat er van vluchtelingen verwacht wordt en de normen en waarden die in Nederland gelden, bijvoorbeeld ten aanzien van de gelijkwaardigheid tussen man en vrouw.
- Vluchtelingen moeten zich veilig kunnen voelen in de opvang, ook degenen die tot seksuele en religieuze minderheden behoren. Indien er sprake is van bijvoorbeeld geweldpleging tegen seksuele of religieuze minderheden, zal de dader zo spoedig mogelijk uitgezet worden.
- Bij het toewijzen van verblijfsvergunning is het van belang dat er geen willekeur ontstaat. Daarom is de JOVD van mening dat de discretionaire bevoegdheid van de staatssecretaris van Justitie en Veiligheid om verblijfsvergunningen toe te kennen aan uitgeprocedeerde asielzoekers moet worden afgeschaft.

Ontwikkelingssamenwerking

Ontwikkelingssamenwerking kan een zeer nuttige rol spelen in het Nederlandse buitenlandbeleid. Ze vormt samen met defensie en diplomatie de pijlers van dat beleid. Zowel vanuit het perspectief van het bevorderen van internationale vrede en veiligheid als vanuit eigenbelang is er veel te zeggen voor ontwikkelingssamenwerking. Door te investeren in de ontwikkeling van voorheen onveilige gebieden wordt voorkomen dat deze gebieden een brandhaard van problemen blijven en er mogelijk opnieuw militaire interventie nodig is of grootschalige migratiestromen op gang komen.

Hierbij is het van belang onderscheid te maken tussen enerzijds het soort hulp dat vrijwel noodzakelijkerwijs vanuit overheden geboden wordt en anderzijds het soort hulp dat ook geboden kan worden door de zogeheten niet-gouvernementele organisaties (ngo's), zoals de bekende goededoelenorganisaties. De JOVD bepleit dat de overheid zich beperkt tot het bieden van noodhulp en het soort ontwikkelingssamenwerking dat vrijwel alleen van overheidswege gegeven kan worden.

De structurele ontwikkelingssamenwerking van overheidswege dient de voorwaarden te scheppen voor bestendige ontwikkeling in de regio, voornamelijk door het helpen opzetten en versterken van het soort instituties dat nodig is voor een democratische rechtsstaat, waaronder het opleiden en ondersteunen van de lokale rechterlijke macht en corruptiebestrijding.

Vrije burgers in een vrij land

In 2007 stelde toenmalig prinses Máxima dat dé Nederlander niet bestaat, wat vervolgens leidde tot een discussie over cultuur, identiteit en Nederlanderschap. Deze discussie is echter bijna zo oud als Nederland zelf en is nog volop gaande: wat betekent het om Nederlander te zijn? De Nederlandse identiteit is veelzijdig en in veel opzichten lastig te vatten: stad of platteland, al generaties hier of sinds kort, gelovig of ongelovig.

Als liberaal is er veel te herkennen in de Nederlandse waarden en eigenschappen: bijvoorbeeld de vrijheid van meningsuiting, de bijna aangeboren afkeer van betutteling en rigide hiërarchie, maar ook de verdraagzaamheid richting anderen die misschien andere keuzes maken. Nederlanders zijn vaak trots op deze waarden en de verworvenheden die daaruit voortkomen, waaronder het drugsbeleid, euthanasie en de openstelling van het huwelijk voor partners van gelijk geslacht.

De JOVD ziet in deze gedeelde waarden het begin van een antwoord op de vraag wat het betekent om Nederlander te zijn: een vrije burger zijn in een vrij land, op basis van die gedeelde waarden van vrijheid, verantwoordelijkheid en verdraagzaamheid. In het vormgeven van dit moderne burgerschap speelt onderwijs een belangrijke rol, onder meer waar het gaat om besef van de gezamenlijke geschiedenis en de gedeelde waarden.

Modern burgerschap

Het moderne burgerschap zoals de JOVD dat voor ogen heeft vormt het uitgangspunt van het Nederlanderschap, zowel voor degenen die als Nederlander geboren zijn als voor degenen die op latere leeftijd Nederlander geworden zijn. Het is gebaseerd op zowel het besef van de gedeelde waarden en geschiedenis als een aantal burgerschapsvaardigheden. De vaardigheden zijn daarbij bedoeld om ieder individu het noodzakelijke gereedschap te geven voor het weloverwogen maken van eigen vrije keuzes. Op die manier kan er ook echt een beroep gedaan worden op de eigen verantwoordelijkheid van het individu waar het aankomt op de eigen keuzes.

- Verdraagzaamheid is een sterk Nederlands begrip en dient een sterke plaats in te nemen bij de vorming van Nederlanders. Verdraagzaamheid is namelijk een voorwaarde voor vrijheid. Zowel op het basisonderwijs en voortgezet onderwijs als in het inburgeringsexamen dient het begrip verdraagzaamheid extra aandacht te krijgen, bijvoorbeeld in het kader van homoacceptatie en de acceptatie van andersgelovigen.
- De JOVD is van mening dat ieder individu zijn eigen identiteit moet kunnen vormen. De kernwaarden vrijheid, verantwoordelijkheid en verdraagzaamheid zijn daarbij leidend als basis en moeten onderschreven worden.

- Om de Nederlandse geschiedenis duidelijk in te passen in het onderwijs besteedt het ministerie extra aandacht aan het curriculum rondom vaderlandse geschiedenis. Onderdelen als het Plakkaat van Verlatinghe, de positie van Nederland in de wereldoorlogen en andere onmisbare onderdelen worden zo extra benadrukt in het onderwijs.
- De geschiedenis van Nederland is divers. Die geschiedenis mag niet verkeerd worden uitgelegd om zo de donkere bladzijden in een positiever daglicht te stellen. Tegelijkertijd is een nieuwe Beeldenstorm of het uitwissen van namen onwenselijk, omdat dit juist bijdraagt aan het uitwissen van de geschiedenis. Het eren van historische figuren moet altijd gebeuren in de relevante context van de tijd.

Weerbare en mondige burgers

Naast het besef van de gedeelde waarden zijn ook bepaalde burgerschapsvaardigheden van belang. In een maatschappij waarin keuzevrijheid, eigen verantwoordelijkheid en initiatief nemen centraal staat, is het van groot belang dat iedere burger ook de basisvaardigheden heeft hieraan mee te doen. In het bijzonder moet daarbij ook aandacht zijn voor digitalisering: dienstverlening van overheden, pensioenfondsen en banken is immers in steeds grotere mate digitaal.

- De JOVD bepleit grote nadruk op vaardigheden die vereist zijn voor modern burgerschap, waaronder digitale vaardigheden, juridische en financiële vaardigheden en gezondheidsvaardigheden. Hiermee moet ieder individu in staat worden gesteld mee te kunnen draaien in de moderne maatschappij en daarbij zelf weloverwogen keuzes te kunnen maken.
- De verantwoordelijkheid voor het faciliteren van de ontwikkeling van deze vaardigheden ligt voor kinderen en jongeren voornamelijk binnen het onderwijs en voor volwassenen bij de gemeente. Bijzondere aandacht dient onder meer te gaan naar senioren en mensen met een taalachterstand of laaggeletterdheid.

Voorkomen van segregatie

De JOVD acht het onwenselijk dat er een nieuwe verzuiling ontstaat, vooral omdat dit een open maatschappij op basis van modern burgerschap ondergraaft en daarbij de individuele keuzevrijheid en onderlinge verdraagzaamheid bedreigt. De JOVD ziet een potentiële bedreiging in onder meer gesloten geloofsgemeenschappen die vanuit het buitenland gefinancierd worden en integratie in de Nederlandse maatschappij bemoeilijken.

- De JOVD vindt het van groot belang dat buitenlandse financiering van geloofsgemeenschappen zo veel mogelijk inzichtelijk wordt gemaakt en aan banden wordt gelegd, om te voorkomen dat er vanuit het buitenland wordt aangestuurd op nieuwe verzuiling of ondermijning van de samenleving.

- De JOVD bepleit daarnaast speciale hulpprogramma's voor het ondersteunen van mensen die uit een (geloofs)gemeenschap willen stappen, in het bijzonder als zij daardoor het risico lopen verstoten te worden of zelfs lichamelijk gevaar lopen.

Cultuur en media

Het omroepstelsel

Nederland heeft een sterke publieke omroep die een bijdrage levert aan de Nederlandse identiteit en het publieke debat. Velen hebben gekeken naar de Olympische Spelen waar de schaatsers goud na goud veroverden, of hebben nationale discussies gevolgd rondom abortuswetgeving, de openstelling van het huwelijk voor partners van gelijk geslacht, of Zwarte Piet. Hoewel het bestel veel goeds heeft gebracht, is modernisering noodzakelijk om de publieke omroep legitiem en relevant te laten blijven.

- Op de NPO is geen plek voor verzuiling. Hoewel de NPO bij de programmering best mag kijken naar doelgroepen, staat de Nederlandse kijker centraal. Omroepen die zijn ontstaan vanuit de verzuiling hebben veel kwaliteit geleverd, maar de JOVD ziet voor de toekomst geen noodzaak tot het behouden van verzekerde zendtijd voor deze omroepen.
- Alle omroepen verdwijnen als vaste omroepen met zendtijd. Er bestaat slechts één omroep, de NPO, waarmee ook de taakomroepen NOS en NTR fuseren.
- Omroepen moeten productiehuisen worden, waardoor niet het ledental van de omroep bepaalt hoeveel zendtijd een omroep krijgt, maar de kwaliteit van het aangeboden programma. Tegelijkertijd kunnen andere productiehuisen direct een programma leveren voor de publieke omroep zonder de tussenkomst van de huidige omroepen.
- Het beschikbare budget voor productie moet worden verdeeld op basis van kwaliteit van de ingebrachte plannen of bewezen producten. Programma's die zich bewezen hebben, zoals de bekende opinieprogramma's op de avond, zullen blijven bestaan. Nieuwe programma's krijgen meer ruimte door het openbreken van de publieke markt.
- De NPO stuurt het bestel aan en is eindverantwoordelijk. De directie van de NPO is onafhankelijk en slechts verantwoording schuldig aan het parlement.
- De nieuwe NPO is een plek voor hoofdzakelijk informatieve en educatieve programma's. Op de NPO is geen plaats voor amusement en sport: dit kan aan commerciële omroepen overgelaten worden.
- Om jongeren te bereiken zal de nieuwe NPO met moderne technieken programma's maken en uitzenden. Hierbij kan gedacht worden aan een sterkere online aanwezigheid op de website van de NPO en de sociale media.

Kunsten

De Nederlandse kunsten zijn internationaal geroemd om de hoge kwaliteit. Van de Hollandse meesters tot Armin van Buuren. Allemaal zijn zij onderdeel van de kunsten van Nederland. Het is belangrijk te beseffen dat hoge kwaliteit niet direct tot uiting komt in grote populariteit. Kunst is niet puur en alleen een marktverschijnsel, noch zou dat zo moeten zijn. Grote kunstenaars als Van Gogh waren in hun tijd vaak onbegrepen, maar bleken later van enorme waarde voor de kunstwereld. Ondersteuning van kunstenaars is onontbeerlijk voor een sterke kunstsector in een land dat vooruit wil, maar er zitten zeker grenzen aan wat toelaatbaar is en wat niet.

- Instellingen die om ondersteuning verzoeken in de vorm van subsidie zijn in te delen in drie groepen: cultuurinstellingen met veel bezoekers en een vaak historische toevoeging aan de samenleving; cultuurinstellingen met een sterke maatschappelijke relevantie, maar met lage bezoekersaantallen; en individuele kunstenaars.
- De cultuurinstellingen met veel bezoekers hebben eigenlijk veelal geen ondersteuning nodig, maar willen vooral culturele geschiedenis niet vercommercialiseren. Dat is prijzenswaardig. Subsidies voor die groep moet echter wel worden afgebouwd tot nul, waarbij de overheid moet helpen een weg te zoeken tussen het te gelde maken van de interesse voor cultureel erfgoed en het behouden van het educatieve karakter van de instelling.
- De cultuurinstellingen met hoge maatschappelijke relevante en lage bezoekersaantallen hebben de grootste potentie. Deze groep moet goed ondersteund worden omwille van de maatschappelijke relevantie. Het uitgangspunt van de ondersteuning is echter wel dat de instelling naar hogere bezoekersaantallen toegroeit. De ondersteuning is dan ook niet enkel financieel, maar dient vooral ook om het ondernemerschap te stimuleren, met behoud van de onafhankelijke denkwijze die kunstenaars eigen is.
- Daarnaast zijn er de individuele kunstenaars. Voor deze groep is het verkrijgen van subsidie het moeilijkst en wellicht hoeft dat niet direct te veranderen.
- Om lokaal maatwerk te leveren moet subsidieverstrekking lokaal of regionaal georganiseerd worden. Lokale culturele versterking kan lieden tot een meer lokale culturele identiteit. Het Rijksbudget voor cultuur wordt gedeeltelijk naar de gemeenten verplaatst.
- De drempel voor giftenaftrek wordt verlaagd. Hierdoor is het voor individuen aantrekkelijker te geven aan cultuurinstellingen. Dit bevordert de betrokkenheid van burgers bij de cultuurinstellingen en verplaatst uitgaven van overheid naar burger.
- Kunst- en cultuuropleidingen zijn nodig om een sterke cultuursector te hebben en te houden. Deze opleidingen dienen ook in de breedte rekening te houden met het ondernemerschap dat bij de kunstsector komt kijken.
- De JOVD is van mening dat de wettelijke vaste boekenprijs dient te verdwijnen.

Onderwijs als motor van ontplooiing

Basisonderwijs

De basisschool vormt de basis van de ontwikkeling van een kind. Om persoonlijke ontwikkeling te doen slagen is persoonlijke aandacht voor ieder kind essentieel. Persoonlijke aandacht betekent niet alleen veel aandacht, het betekent vooral ook gespecialiseerde aandacht. Naast het leren van een aantal basisvaardigheden is de basisschool de plek waar kinderen ontdekken waar hun interesses liggen. Basisscholen zijn goed in staat in te schatten of een leerling meer kan dan hij nu doet en dit verdient meer attentie.

- Kinderen moeten les kunnen krijgen op hun eigen tempo. Zo kan er maatwerk geleverd worden en kunnen scholen rekening houden met sterke kanten en hulpvragen van kinderen. Natuurlijk blijft bij alle kernvakken een bepaald minimumniveau vereist.
- De Cito-eindtoets is niet leidend voor de vervolgopleiding van een kind. De docent is net zo goed of zelfs beter in staat een passend advies te geven over de volgende stap. De kern van het advies is vooral dat kinderen de juiste vervolgopleiding kiezen, niet per se de hoogste. De eindtoets en de docent gezamenlijk bepalen het advies.
- Persoonlijke aandacht betekent ook meer en gerichte aandacht. Meer aandacht per leerling kan alleen worden bereikt als niet te veel kinderen samen een klas vormen. De JOVD streeft naar klassen op de basisschool van maximaal 20 leerlingen.
- Basisscholen krijgen de ruimte en de middelen om andere vakken aan te bieden buiten de kernvakken, bijvoorbeeld Frans, Duits, of juist programmeren. Hiermee kunnen basisscholen maatwerk leveren per kind.

Voortgezet onderwijs

Het voortgezet onderwijs is de schakel tussen de gelegde fundering en de uiteindelijke gerichte opleiding op het mbo, hbo of wo. Het voortgezet onderwijs is echter niet een startkwalificatie. Nederland is een kenniseconomie en daarom is het hebben van een mbo-opleiding nodig om de arbeidsmarkt op te kunnen. Het voortgezet onderwijs in Nederland moet daarbij op de schop. Niet het slechtste vak is leidend voor het studieniveau, maar ieder vak op zichzelf. Alleen wanneer persoonlijke aandacht en keuzevrijheid op de middelbare school aanwezig is, kunnen leerlingen boven zichzelf uitstijgen.

- Scholen krijgen de mogelijkheid om de brugperiode te verlengen met een jaar. Hierdoor wordt de overstap van basisonderwijs naar voortgezet onderwijs makkelijker. Vooral voor leerlingen die korter op het voortgezet onderwijs doorbrengen, zoals leerlingen op vmbo-niveau, is het goed een extra jaar te krijgen om te ontdekken waar de talenten liggen.

- De verschillende leerwegen van het vmbo maken de keuze voor een bepaalde richting nodeloos ingewikkeld. Het vmbo is gericht op vakmanschap en creativiteit. Vakken die worden aangeboden op het vmbo moeten aansluiting bieden op die waarden. Bij het vmbo gaat het vooral om doen, waarbij het aantal theoretische vakken wordt beperkt.
- De grenzen tussen de mavo, havo en vwo worden vervaagd. Vakken kunnen door leerlingen gevolgd worden op ieder niveau. Zo is het mogelijk dat een bètaleerling de vakken scheikunde, natuurkunde en wiskunde op het hoogste niveau volgt, maar de vakken aardrijkskunde en moderne vreemde talen op een lager niveau. Hierdoor sluit het voortgezet onderwijs aan op het basisonderwijs en op de vervolgopleidingen.
- Instroom op verschillende niveaus kan ieder half jaar. Hierdoor kunnen leerlingen gedurende de opleiding besluiten een niveau omhoog of een niveau omlaag te gaan. De keuzevrijheid staat hierbij centraal, maar niveauwisseling moet wel goedgekeurd worden door de docent.
- Vulgoopleidingen geven aan welke niveaus zij verwachten van aankomende studenten. De behaalde niveaus zijn leidend bij de toelating tot een vervolgopleiding, waarbij kwaliteit van de niveaus door de onderwijsinspectie regelmatig getoetst wordt.
- De vakdocent is essentieel voor goed onderwijs. De docent van de middelbare school moet goed ondersteund worden door de school. Docenten moeten extra ruimte krijgen voor bijscholing om aan het niveau te voldoen en bij te blijven bij de nieuwe technieken en trends. Daarnaast moet er kritisch gekeken worden naar de administratieve last voor docenten, zodat zij zich kunnen toeleveren op het uitvoeren van hun vak.
- De salariering van docenten moet op de schop. Niet het niveau waarin de docent een vak doceert bepaalt de hoogte van het salaris, maar de manier waarop docenten hun leerlingen begeleiden en coachen. Een docent is namelijk meer waard als hij de leerlingen beter begeleidt op een lager niveau dan een docent die de leerlingen aan hun lot overlaat op een hoger niveau. De toetsing van dit principe dient onafhankelijk gewaarborgd te zijn.

Hoger onderwijs en wetenschap

Het hoger onderwijs en de wetenschap is een belangrijk onderdeel van onze kennisinfrastructuur. De dertien universiteiten en zevenendertig hogescholen staan aan de basis van innovatie en technologie en bieden Nederland een koppositie op het academische vlak. Er moet echter wel gezorgd worden dat die koppositie versterkt wordt en het hoger onderwijs ook internationaal een sterk profiel heeft. Daarbij ligt de focus op het opleiden van Nederlandse studenten in een internationaal klimaat. Belangrijk is dat de verengelsing van het onderwijs niet doordraaft en het marktdenken niet een doel op zich wordt.

Het genieten van onderwijs, in dit geval hoger onderwijs, moet bovenal een vrije keuze zijn. Beperkende maatregelen die ontwikkeling van studenten buiten de schoolbanken en collegezalen tegenhouden staan hier haaks op. De keuzevrijheid en samenstelling van opleidingen in een vrij tempo is ook een belangrijk onderdeel van die vrijheid.

- Het hoger onderwijs in Nederland is primair bedoeld voor Nederlandse studenten. Daarbij blijven uiteraard plaatsen beschikbaar voor internationale studenten: de JOVD ziet hen als een aanwinst voor de instellingen.
- In de bachelorfase is de voertaal in principe Nederlands. Onderwijsinstellingen hebben de mogelijkheid Engels als voertaal te hanteren voor een bacheloropleiding, mits onderbouwd wordt hoe dit bijdraagt aan de kwaliteit van het onderwijs. Vanaf de masterfase worden de instellingen vrijer gelaten, maar geniet Nederlands nog altijd de voorkeur. Het uitgangspunt dient de kwaliteit van onderwijs en onderzoek te zijn.
- Het hoger onderwijs dient studenten op te leiden voor een plek op de arbeidsmarkt. Deze opleidingen leiden wellicht niet specifiek tot een eenvormig beroep, maar moeten wel zicht bieden op een reguliere plek op de arbeidsmarkt. Instellingen dienen daarom te waken over de aansluiting met de arbeidsmarkt en integreren waar mogelijk ook de kennis, praktijken en kunde van de arbeidsmarkt in de opleiding.
- De numerus fixus op basis van loting is niet meer van deze tijd. De JOVD pleit voor selectie aan de poort op basis van objectieve criteria. Willekeur mag niet uitmaken of een student wel of niet de gekozen opleiding mag volgen.
- Studenten krijgen de mogelijkheid om vakken te volgen naar keuze, in het tempo naar keuze. Dit is in de huidige praktijk grotendeels het geval, waarbij echter wel het volledige bedrag aan collegegeld verschuldigd is. Studenten moeten de mogelijkheid krijgen per studiepoint waarvoor zij ingeschreven zijn collegegeld te betalen. Hierdoor kan een student naast een deel van zijn studie nog andere activiteiten doen en maatschappelijke ervaring opdoen.
- Bij de financiering van het hoger onderwijs dienen kwaliteit en studentenbelangen voorop te staan. Dit betekent dat niet enkel het aantal studenten de hoogte van de financiering bepaalt, maar ook de kwaliteit van de opleiding, de faciliteiten van de instelling en het welzijn van de studenten.

Beroepsonderwijs

Het beroepsonderwijs is de ruggengraat van de Nederlandse economie. Het is essentieel dat de politiek dat niet alleen denkt, maar er ook naar handelt. Investerings in het beroepsonderwijs zijn nodig om ervoor te zorgen dat de kenniseconomie ook blijft draaien. Regionale opleidingscentra moeten meer de ruimte krijgen te innoveren, aansluiting te zoeken met de arbeidsmarkt en andere vormen van onderwijs toe te passen. Te vaak wordt het beroepsonderwijs laatdunkend bekeken. Het is de hoogste tijd dat het de aandacht, waardering en middelen krijgt die het verdient.

- Beroepsopleidingen zijn gebaat bij een sterke verbinding met de arbeidsmarkt. Regionale instellingen kunnen de inhoud van de beroepsopleiding beter vaststellen in samenspraak met de regionale werkgevers. Gecentraliseerde landelijke normen laten te weinig ruimte aan het beroepsonderwijs en verhinderen dat specifieke wensen van het regionale bedrijfsleven voldoende worden opgenomen.
- Studenten die een beroepsopleiding volgen moeten ook vaker de mogelijkheid krijgen op de werkvloer te worden opgeleid. Deze studenten worden als waardevol door het bedrijfsleven beschouwd. Omdat deze vorm van opleiden wel kostbaar is voor bedrijven moet er een aangepaste vergoeding zijn in plaats van loon conform het cao.
- Van het bedrijfsleven wordt verwacht dat het een actieve rol speelt in het samenstellen van het curriculum voor beroepsopleidingen. Door deze actieve bijdrage snijdt het mes aan twee kanten: de bedrijven krijgen beter geschoolde werknemers en de instellingen hebben meer verbinding met het bedrijfsleven.

Leenstelsel

Voor de toegankelijkheid van het onderwijs is het noodzakelijk dat studenten financiële middelen tot hun beschikking hebben om in zichzelf te kunnen investeren. Daar heeft de overheid wat de JOVD betreft dan ook een taak: zij dient ervoor te zorgen dat er voor iedereen voldoende financiële mogelijkheden zijn voor deze ontplooiing, zodat iedereen in Nederland ook een vervolgopleiding kan volgen. Hierdoor wordt de sociale mobiliteit en de kansgelijkheid vergroot. Dit alles wil echter niet zeggen dat het gratis is.

- Het studievoorschot zoals ingevoerd door de kabinetten Rutte blijft bestaan. Het voorschot is bedoeld om iedereen van financiële middelen te voorzien om te kunnen studeren.
- Het studievoorschot is bedoeld als sociaal voorschot. Dat betekent dat iedere student na zijn opleiding het voorschot dient terug te betalen, tenzij dit door omstandigheden niet mogelijk zou zijn. In dat geval wordt de restschuld kwijtgescholden.
- De aanvullende beurs wordt omgezet in een verhoging van het maximaal te lenen bedrag via het studievoorschot.
- Het studentenreisproduct blijft bestaan voor iedereen die een vervolgopleiding geniet.

Andere onderwijsvormen

Het onderwijs in Nederland kent nog andere verdelingen dan basisonderwijs, voorgezet onderwijs, beroepsonderwijs en hoger onderwijs. Zo is er bijzonder onderwijs, privaat onderwijs en speciaal onderwijs. Vanuit maatschappelijke wens, druk of discussie zijn deze vormen ontstaan. Het bijzonder onderwijs is verankerd in Artikel 23 van de Grondwet, waarin ook de gelijke financiering met openbaar onderwijs vastgelegd is. Het speciaal onderwijs is vanuit noodzaak ontstaan om alle kinderen, hoe speciaal hun situatie ook is, de mogelijkheid te geven zichzelf te ontwikkelen. Tot slot is het privaat onderwijs een nieuwe vorm van onderwijs met enorme potentie.

Het bijzonder onderwijs is een zeer Nederlands product. De verankering in de grondwet is tot stand gekomen na een hevige politieke strijd die het algemeen kiesrecht mogelijk maakte en het bijzonder onderwijs verankerde in de samenleving. Voor een liberale vrije samenleving is het van belang dat iedere onderwijsvorm voldoet aan dezelfde criteria en dat er geen uitzonderingen gemaakt worden op basis van religie of levensbeschouwing.

- Iedere vorm van onderwijs in Nederland moet kunnen worden getoetst aan dezelfde waarden en normen. Niet een geloof is leidend, maar een set van waarden en normen.
- Iedereen kan een school oprichten, mits voldaan wordt aan de regels en normen zoals gesteld door het ministerie. Enkel het onderwijs dat voldoet aan de eisen van het curriculum komt in aanmerking voor financiering: zo worden levensbeschouwingslessen enkel gefinancierd als deze een neutraal beeld van diverse religies en levensbeschouwingen geven.
- De Nederlandse wet- en regelgeving moet meer inspelen op de vraag naar privaat onderwijs op alle niveaus. Privaat onderwijs valt onder toezicht van het ministerie en dient een kwaliteitskeurmerk te bezitten.
- Examinering van scholieren en studenten op privaat onderwijs gebeurt centraal.
- Speciaal onderwijs blijft nodig in Nederland en moet worden beschermd.

Onderwijspersoneel

De JOVD vindt het belangrijk dat er kritisch wordt gekeken naar de administratieve last en regeldruk binnen het onderwijs: het bijhouden van kwaliteitsindicatoren kan bijdragen aan een verbetering van de kwaliteit van het onderwijs, maar moet geen dagtaak op zich zijn. Het kind moet centraal staan.

Veiligheid en rechtsstaat

Veiligheid raakt direct aan de taak van de overheid als verdediger van individuele rechten. Daarnaast is veiligheid ook een voorwaarde voor vrijheid en individuele ontplooiing. Wel speelt er rondom de veiligheid al snel een liberaal dilemma: maatregelen die genomen worden uit naam van veiligheid kunnen ook de vrijheid bedreigen. De JOVD acht het daarom van groot belang dat de veiligheid georganiseerd wordt binnen de rechtsstaat, waarbij de overheid ook begrensd is in doen en laten, juist om individuele vrijheden als privacy te beschermen.

De seculiere rechtsstaat

De JOVD acht de scheiding van kerk en staat van bijzonder groot belang, omdat hiermee de gelijke behandeling voor de wet van alle gelovigen en ongelovigen gegarandeerd is. Ieder individu heeft de fundamentele vrijheid van het eigen geweten en daaruit voortvloeiend ook de vrijheid een geloof of levensbeschouwing te belijden. Het uitbannen van religieuze symbolen uit de openbare ruimte acht de JOVD zowel onnodig als liberaal onwenselijk.

Voor de JOVD staat voorop dat de scheiding tussen kerk en staat echter wel een duidelijke moet zijn: zo moet volstrekt helder zijn dat de gewetensvrijheid voor iedereen geldt en dat het belijden van een geloof of levensbeschouwing geen aanvullende rechten of privileges oplevert. De overheid dient daarom religies en levensbeschouwing in volstrekte neutraliteit te benaderen.

- Voor onder meer politieagenten en de rechterlijke macht geldt een uitzonderlijke positie als geüniformeerde vertegenwoordigers van de seculiere rechtsstaat: zichtbare uitingen van politieke of religieuze overtuiging dienen niet toegestaan te worden.
- De overheid dient geen geld te besteden aan of voor religieuze genootschappen. Hieronder valt ook de 'compenserende neutraliteit' waarbij extra steun voor ondervertegenwoordigde of kleine geloofsgemeenschappen wordt gegeven. Voor goede doelen op religieuze grondslag geldt dat zij enkel in aanmerking komen voor financiering van overheidswege voor de activiteiten die het algemeen nut nastreven, niet voor de religieuze doelstellingen.
- De JOVD is tegenstander van wetten die bepaalde godsdiensten en hun goden voorrang geven. Zo dient de Zondagswet te verdwijnen en moet de bijzondere positie van de zondag vervallen in de Winkeltijdenwet, zolang deze nog niet is afgeschaft. Ook de uitzonderingspositie van kerken in het Burgerlijk Wetboek ten opzichte van andere rechtspersonen moet vervallen. Daarnaast moet de uitzonderingspositie uit de Algemene Wet Gelijke Behandeling worden geschrapt.
- De Stichting Interkerkelijke Ledenadministratie mag geen gegevens meer ontvangen uit de Basisadministratie Personen van de gemeenten. Net als andere verenigingen dienen de diverse geloofsgemeenschappen een eigen ledenadministratie bij te houden.
- Er moeten gelijke regels bestaan voor de pasfoto op officiële documenten, zonder enige vorm van uitzonderingen op religieuze of levensbeschouwelijke gronden. De JOVD is in dit geval voor het toestaan van hoofddeksels, mits het gehele gezicht zichtbaar is.

Politie

De politieorganisatie speelt een belangrijke rol in het waken over de openbare veiligheid. Hierbij is het van groot belang dat de politieagent dicht bij de burger staat en dat er geen kloof ervaren wordt. Burgers moeten weten dat ze altijd contact op kunnen nemen met de politie en dat aangifte doen ook daadwerkelijk zin heeft. Dit vereist al snel fors meer politiepersoneel, waar de JOVD dan ook stevig op in wil zetten.

- De wijkagent speelt een centrale rol als aanspreekpunt voor burgers en vormt daarnaast ook de ogen en oren in de wijk. Veel problemen rondom criminaliteit en radicalisering kunnen in een vroeg stadium door de wijkagent geconstateerd worden.

- Meer blauw op straat kan bereikt worden door enerzijds te snoeien in de administratieve taken die uitgevoerd moeten worden door agenten en anderzijds te investeren in de scholing en training van nieuwe agenten. Hierbij moet de kwaliteit van scholing en training hoog zijn en blijven, ook gedurende de carrière van een agent.
- Er moet een versneld opleidingsprogramma aan de politieacademie aangeboden worden voor onder meer oud-militairen, reservisten, beveiligers en politievrijwilligers.
- De grenzen van toelaatbaarheid moeten duidelijk zijn, in het bijzonder bij lastige gebieden als undercoverwerk. Voorkomen moet worden dat de politieorganisatie besmet raakt door het criminele circuit of onverhoopt meewerkt.

Justitie en rechtspraak

Naast de opsporing is uiteraard ook de vervolging van groot belang voor het waarborgen van de openbare veiligheid. De JOVD acht het essentieel dat de rechterlijke macht onafhankelijk en goed kan opereren, om zo zowel de rechten van slachtoffers als verdachten te garanderen.

- De zogeheten strafbeschikking, waarin het OM straffen oplegt zonder tussenkomst van de rechter, kan in situaties zinvol zijn. De JOVD kiest echter niet voor een verdere uitbreiding van de toepassing van strafbeschikking, omdat een dergelijke uitbreiding de rechtszekerheid kan bedreigen.
- De positie van het slachtoffer in de gerechtelijke procedure is de afgelopen jaren versterkt. Hoewel dit een waardevolle toevoeging is, moet dit principe niet verder uitgebreid worden, om te voorkomen dat de rechtspositie van de verdachte geschaad wordt.
- De JOVD hecht zeer sterk aan resocialisatie in het strafrecht en vindt dat hier de nadruk op moet liggen. Zonder inzet op resocialisatie is recidive namelijk niet te voorkomen. Een gedetineerde moet actief klaargemaakt worden voor een terugkeer in de samenleving.
- Na het uitzitten van twee derde van een straf, is er vaak sprake van vervroegde invrijheidsstelling. De JOVD is tegen dit automatisme: het principe zou moeten zijn dat een gedetineerde de volledige straf uitzit, tenzij er sprake is van uitzonderlijk goed gedrag en medewerking aan resocialisatie.
- De JOVD vindt dat er meer geïnvesteerd moet worden in terbeschikkingstelling (tbs). Een geesteszieke dient namelijk zo goed mogelijk te worden behandeld. In het geval dat iemand tot zowel gevangenisstraf als tbs veroordeeld is, dient de tbs-behandeling meteen aan te vangen. Hiernaast moet er strenger toezicht gehouden worden op verlof van tbs'ers.

- De JOVD pleit ervoor om veroordelingen optelbaar te maken. Hierbij kan bijvoorbeeld een verdachte van meerdere moorden afzonderlijk worden veroordeeld voor elke moord, waarbij de straffen worden opgeteld. Dit zorgt ervoor dat uitzonderlijke criminelen niet alleen voor hun zwaarste misdaad worden bestraft, maar voor elke misdaad die zij begaan hebben.

Veiligheid en privacy

Het streven naar veiligheid mag niet leiden tot het opofferen van vrijheden en rechten: ieder individu heeft een intrinsiek recht op privacy als bescherming van de persoonlijke levenssfeer. De overheid dient dat recht te respecteren en te beschermen. Enkel bij een zwaarwegend gerechtvaardigd belang mag er inbreuk gemaakt worden op de privacy, bijvoorbeeld bij een concrete verdenking.

Toezicht op privacy

- De JOVD pleit voor een solide bescherming van de privacy, zowel op basis van Europese als Nederlandse wet- en regelgeving. Hiervoor is verdere investering nodig in het toezicht, te weten de Autoriteit Persoonsgegevens. De toezichthouder moet stevig op kunnen treden, zowel waar het gaat om misstanden in de private sector als bij (semi)overheid. Bij een overtreding in de private sector moeten hoge boetes opgelegd kunnen worden.
- Als algemeen principe geldt dat het individu expliciet dient in te stemmen met elke vorm van verwerking of opslag van privacygevoelige gegevens. Het individu dient daarbij voldoende geïnformeerd te worden over welke gegevens met welke organisaties gedeeld worden en moeten op de hoogte gebracht worden van veranderingen in beleid.

Inlichtingendiensten

De JOVD erkent de noodzaak van de grootschalige herziening van inlichtingenwetgeving in de vorm van de Wet op de inlichtingen- en veiligheidsdiensten (Wiv) van 2017. Oudere wetgeving liep onder meer uit de pas met nieuwe technologische ontwikkelingen. Voor de JOVD is het van groot belang dat inlichtingendiensten, zowel militair als civiel, de juiste afgebakende bevoegdheden hebben voor het uitvoeren van de werkzaamheden. Als liberale jongerenorganisatie hecht de JOVD echter wel sterk aan goed parlementair en gerechtelijk toezicht op de inlichtingenorganisaties.

- De JOVD is tegenstander van het op grote schaal ongericht vergaren van gegevens zonder dat er sprake is van een concrete verdenking.
- Enkel reeds geanalyseerde data mag gedeeld worden met buitenlandse inlichtingendiensten, om proportionaliteit en doelmatigheid van het gebruik te garanderen.
- De JOVD is voorstander van een verkorte bewaartermijn van ten hoogste van twee jaar, waarbij langere opslag enkel mogelijk is bij een concrete verdenking.

- Samenwerking tussen Nederlandse inlichtingenorganisaties is van zeer groot belang, in het bijzonder tussen de AIVD en de MIVD en binnen het Joint ISTAR Commando van Defensie.

Privacy in de openbare ruimte

Ook in de openbare ruimte heeft het individu een fundamenteel recht op privacy. Het is wat de JOVD betreft onwenselijk dat burgers te allen tijde onder cameratoezicht staan en voortdurend gevolgd worden. Er moet een concrete aanleiding zijn voor elke vorm van toezicht en de gekozen methode moet proportioneel en doelmatig ingezet worden.

- De JOVD staat sceptisch tegenover cameratoezicht: enkel als er concrete aanwijzing is dat de veiligheid in het geding is, kan er sprake zijn van cameratoezicht. De effectiviteit van toezicht moet periodiek geëvalueerd worden en het toezicht dient stopgezet te worden als er geen aanleiding meer bestaat of het toezicht onvoldoende effectief is.
- Camera's ten behoeve van bijvoorbeeld trajectcontrole moeten gebruikt worden voor het bevorderen van de verkeersveiligheid en niet voor het volgen van burgers op basis van kentekenherkenning. Wel mag kentekenherkenning ingezet worden als opsporingsmethode, door middel van een database van gezochte kentekens. Uiteraard moet het gebruik hiervan getoetst worden zoals dat bij andere opsporingsmethoden gebruikelijk is.
- Drones met camera's in privébezit kunnen ook een inbreuk vormen op de privacy. De JOVD bepleit daarom forse boetes voor personen die inbreuk maken op de privacy van anderen met behulp van een drone.

Vrijheid van meningsuiting

De JOVD beschouwt de vrijheid van meningsuiting als een van de belangrijkste Nederlandse grondrechten. Het vrij kunnen uitwisselen van ideeën is van groot belang voor het publieke debat. De JOVD bepleit daarom een algehele verbreding van de vrijheid van meningsuiting. Enkel het concreet oproepen tot of dreigen met geweld zou strafbaar moeten zijn.

Winkeltijdenwet

De JOVD is voorstander van het afschaffen van de Winkeltijdenwet. Ondernemers moeten in beginsel vrij zijn zelf te beslissen over de openingstijden, tenzij er bijvoorbeeld sprake zou zijn van overlast voor omwonenden. De beslissing over de openingstijden zou op gemeentelijk niveau genomen moeten worden.

Drugsbeleid

De JOVD vindt dat iedereen in grote mate de vrijheid heeft zelf de keuze te maken wel of geen drugs te willen gebruiken, zolang er verantwoordelijk wordt omgesprongen met deze vrijheid en er geen sprake is van schade aan derden. Daarom bepleit de JOVD verregaande legalisering van drugs, zodat productie, handel en consumptie verantwoord kan gebeuren.

- De productie, handel en consumptie van drugs moet verregaand gelegaliseerd worden, waarbij de overheid toeziet op de kwaliteit en risico's van de producten. De toezichthouder kan alsnog besluiten tot het instellen van een verbod op middelen die een ontoelaatbaar groot gezondheidsrisico vormen.
- Uitbreiding van de verslavingszorg voor probleemgebruikers, gericht om het omgaan met de verslavingsgevoeligheid en het veranderen van levensstijl.
- Maatschappelijke kosten voortkomend uit drugsgebruik dienen door de overheid geraamd te worden en doorberekend te worden naar accijnzen op drugs. De opbrengsten komen ten goede aan onder meer verslavingszorg.

Kansspelen

De JOVD wil de kansspelmarkt verregaand liberaliseren: iedereen dient in grote mate de vrijheid te hebben mee te doen aan kansspelen of om kansspelen aan te bieden. De overheid heeft als toezichthouder wel een rol te spelen in het beschermen van de consument tegen malafide kansspelen. Daarnaast dient de kansspelbelasting naar analogie van overige accijnzen bestemd te worden voor onder meer verslavingszorg.

Bestuur en democratie

Een belangrijk aspect van vrijheid is dat een individu inspraak heeft op de diverse regels die op hem van toepassing zijn. Weerbare en mondige burgers vereisen en verdienen dan ook zeker die inspraak. In het kader van de maatschappelijke veranderingen is het belangrijker dan ooit dan burgers zich daadwerkelijk gehoord voelen in de politiek en het bestuur. Het bestuur zit er namens en voor de burger en natuurlijk niet andersom.

Gemeenten en provinciën

De gemeente is de laagste bestuurslaag in Nederland, maar daarmee allerminst onbelangrijk: veel van de zaken die direct invloed hebben op het leven van de burger worden in steeds grotere mate besloten en uitgevoerd op gemeentelijk niveau, zeker in het kader van verdere decentralisatie. Dit vereist een vitale en capabele lokale democratie die ook zelf in grotere mate kan beslissen over belastingen.

De provincie dient daarnaast als bestuurslaag behouden te blijven. Er zijn taken die simpelweg qua complexiteit of geografie te groot zijn voor een gemeente, maar die eveneens niet bij de Rijksoverheid thuishoren. Hierbij valt onder meer te denken aan infrastructuur, landschapsbeheer en openbaar vervoer.

- De provincie wordt als bestuurslaag gehandhaafd voor uitvoering van taken die gemeenten overstijgen en niet noodzakelijkerwijs nationaal uitgevoerd dienen te worden, waaronder infrastructuur, waterbeheersing en milieu.
- Belastingbeleid dient gedecentraliseerd te worden door minder belastingen op nationaal niveau te bepalen en meer op lokaal en regionaal niveau. Om zorg te dragen voor een efficiënte inning die ook haalbaar is voor kleine gemeenten, kan gewerkt worden met een opcentenmodel voor de inkomstenbelasting; in dit model bepaalt de gemeente en de provincie een bepaald percentage dat zij bovenop de landelijke vlaktaks wil heffen.
- Het Gemeente- en Provinciefonds dient te worden hervormd van een financieringsfonds voor alle gemeenten en provinciën naar een fonds dat vooral gebruikt wordt om onder voorwaarden en toezicht een noodlijdende lagere bestuurslaag te ondersteunen.
- Om de lokale democratie verder te versterken, dient er geïnvesteerd te worden in meer ondersteuning voor leden van de gemeenteraad, waarbij het verschil tussen grote en kleine gemeenten verkleind dient te worden.
- Verkiezingen voor de gemeenteraad en de Provinciale Staten dienen niet langer op een gecentraliseerde datum door het gehele land georganiseerd te worden. Daarnaast moet het mogelijk zijn vervroegde verkiezingen uit te schrijven.
- De burgemeester moet in het vervolg door de gemeenteraad verkozen worden. Dit in plaats van benoeming door de Kroon. Naar analogie van de minister-president is het mogelijk dat collegepartijen besluiten een van hun lijsttrekkers naar voren te schuiven, of dat een andere kandidaat gekozen wordt die de steun van de raad geniet. Voor het voorzitten van de raad dient een aparte raadsvoorzitter benoemd te worden.
- Voor de Provinciale Staten dienen naar analogie van de gemeente dezelfde herzieningen doorgevoerd te worden.

Waterschappen

De waterschappen in Nederland doen goed en belangrijk werk en behoren tot de oudste instituties die we in Nederland kennen. Toch is het ook een bestuurslaag die te kampen heeft met een gebrek aan zichtbaarheid en politiek debat, omdat het in grote mate een uitvoerende bestuurslaag is.

- De waterschappen dienen te worden afgeschaft als losstaande bestuurslaag, waarbij de bestuurlijke taken die nu worden uitgevoerd door de waterschappen worden verdeeld onder de provinciën en eventueel de Rijksoverheid. De waterschappen kunnen blijven bestaan als uitvoeringsorganisatie, waarbij ook de positie van dijkgraaf gehandhaafd wordt.

Eerste en Tweede Kamer

De Eerste en Tweede Kamer vormen samen de Staten-Generaal, het parlement van Nederland dat een belangrijke rol speelt in het wetgevingsproces en de controle van de regering. De Tweede Kamer heeft als direct gekozen orgaan het politiek primaat, waarbij de Eerste Kamer meer de rol van reflectie en toezien op de kwaliteit van wetgeving heeft. Deze laatste rol is steeds belangrijker, mede omdat de gemiddelde ervaring van Tweede Kamerleden in de afgelopen decennia sterk is gedaald.

Individueel mandaat en zetelroof

De JOVD vindt het van belang dat volksvertegenwoordigers hun taken naar eer en geweten kunnen uitvoeren en, zoals dit grondwettelijk is vastgelegd, zonder last kunnen stemmen. De Kieswet stelt ook dat Kamerleden een individueel mandaat hebben. Als een volksvertegenwoordiger zich echt principieel niet kan vinden in de lijn van een fractie, dient hij de mogelijkheid te hebben zich af te scheiden van de fractie en zijn zetel daarbij te behouden.

- Kandidaten dienen de Kamer binnen te komen op volgorde van het aantal stemmen, niet op basis van de plaats op de lijst.
- Maatregelen die bedoeld zijn afscheiding te ontmoedigen zijn onwenselijk, zoals het sterk inperken van de spreektijd of fractieondersteuning.

Verzwaarde besluitvormingsprocedure

In zowel de Eerste als Tweede Kamer geldt dat wetsvoorstellen aangenomen kunnen worden met een gewone meerderheid. De enige uitzondering hierop wordt gevormd door grondwetswijzigingen, waarvoor een speciale procedure in twee lezingen bestaat, waarbij er uiteindelijk een tweederdemeerderheid vereist is. Naar oordeel van de JOVD doet dit onvoldoende recht aan hoe ingrijpend en controversieel sommige beslissingen zijn, bijvoorbeeld bij de overdracht van bevoegdheden naar de Europese Unie.

- Voor een beperkt aantal onderwerpen van zeer zwaarwegend belang moet een verzwaarde besluitvormingsprocedure worden opgenomen die een tweederdemeerderheid vereist. Zowel de besluitvormingsprocedure als een uitputtende lijst van onderwerpen dient in de Grondwet verankerd te worden.

Tweede Kamer

Voor de JOVD staat voorop dat het proportionele karakter van de Nederlandse democratie van zeer groot belang is, omdat daarmee gewaarborgd wordt dat het parlement een afspiegeling is van de voorkeuren van de bevolking. Tegelijkertijd heeft het Nederlandse stelsel wel als nadeel dat het gehele land als een enkel kiesdistrict behandeld wordt, waardoor er geen sterke band bestaat tussen individuele volksvertegenwoordigers en de kiezers. De JOVD wil door herziening van het kiesstelsel een nauwere band scheppen tussen kiezer en gekozene, om zo de volksvertegenwoordiger een sterker persoonlijk mandaat te geven.

- Het Nederlandse kiesstelsel dient ook in de toekomst gebaseerd te zijn op het principe van evenredige vertegenwoordiging.

- Nederland zou een kiesstelsel moeten kennen dat direct gekozen volksvertegenwoordigers combineert met evenredige vertegenwoordiging van partijen, zoals in onder meer Duitsland. In dit nieuwe kiesstelsel, ook wel bekend als 'mixed member proportional representation', dient geen kiesdrempel aanwezig te zijn.
- Om te garanderen dat een verkozen Kamerlid daadwerkelijk de goedkeuring van een meerderheid van zijn kieskring achter zich heeft, moet het verkiezen gebeuren door het rangschikken van kandidaten, ook wel bekend als 'alternative vote'.

Eerste Kamer

De Eerste Kamer speelt een belangrijke rol waar het gaat om het toezien op de kwaliteit van de wetgeving en de concrete uitvoerbaarheid van voorstellen. In de Eerste Kamer zal men vaker ingaan op de staatsrechtelijke implicaties van een voorstel en daarbij ook het door de Raad van State gegeven advies over een voorstel meewegen.

De Eerste Kamer heeft echter geen formeel recht van amendement of terugstuurrecht, ook niet als er serieuze bezwaren zijn op een wetsvoorstel. Dit wordt dan opgelost door een soort reparatiewet naar de Eerste Kamer te sturen, de zogenoemde novelle, om bezwaren van de Eerste Kamer weg te nemen. De JOVD ziet liever dat er een formeel terugstuurrecht komt, zodat de Eerste Kamer steviger invulling kan geven aan de kwaliteitsborging van wetsvoorstellen.

- De leden van de Eerste Kamer dienen te worden benoemd voor een periode van zes jaar, waarbij iedere twee jaar voor een derde van de Eerste Kamerzetels nieuwe leden worden verkozen door de dan zittende Provinciale Staten.
- Om de rol van de Eerste Kamer als *chambre de réflexion* te versterken, dient zij het recht te hebben een wetsvoorstel met amendementen terug te zenden naar de Tweede Kamer.
- Indien de Eerste Kamer een voorstel twee maal heeft teruggezonden naar de Tweede Kamer, wordt er een Verenigde Vergadering uitgeroepen voor de behandeling van het wetsvoorstel, waar in beginsel een gewone meerderheid volstaat voor aannemen van het wetsvoorstel.

Monarchie

Liberalen zijn het vaak onderling oneens over de monarchie: verschillende stromingen van monarchisten en republikeinen hebben allemaal eigen redenen om voor of tegen de monarchie te pleiten. De JOVD ziet in de huidige constitutionele monarchie echter geen zwaarwegende reden tot verandering, gegeven de grote populariteit onder Nederlanders en de sterk teruggebrachte politieke invloed.

- De positie van de koning reduceren tot louter een ceremoniële functie acht de JOVD niet zinvol. Met het uitsluiten van de Koning in het formatieproces is de politieke invloed van de Koning al voldoende gereduceerd.

- De JOVD vindt dat er kritisch gekeken kan worden naar de vergoedingen van het Koningshuis en dat de kosten transparant verantwoord moeten worden door de minister-president.

Referenda

De JOVD beschouwt referenda, zowel op landelijk als lokaal niveau, niet van toegevoegde waarde. Volksvertegenwoordigers worden rechtstreeks gekozen en verkrijgen hiermee een voldoende sterk mandaat om beslissingen te nemen, zeker na de door de JOVD voorgestelde wijzigingen. Naast het democratische mandaat is de mogelijkheid van het indienen van burgerinitiatieven voldoende om invloed op het landsbestuur te verkrijgen door een onderwerp op de agenda te krijgen.

Overheidsfinanciën en rol in de economie

Liberalen willen graag dat de overheid zorgvuldig omgaat met belastinggeld en altijd kritisch blijft kijken naar de eigen uitgaven: geld kan immers maar een keer uitgegeven worden en al het uitgegeven geld moet op een of andere manier eerst opgebracht worden door de belastingbetaler. Ook de JOVD is voorstander van een kritische blik op het huishoudboekje van de overheid.

De JOVD wil daarnaast een terughoudende rol van de overheid waar het gaat om inmenging in de economie: er zijn rechtvaardige redenen voor overheidsingrijpen, maar de overheid moet individuen ook zeker de vrijheid geven zelf hun eigen keuzes te maken. Die handelingsvrijheid ligt aan de kern van een succesvolle economie.

Staatsschuld en begrotingstekort

- De JOVD onderschrijft het principe van een structureel begrotingsevenwicht: incidentele meevallers of tegenvallers zijn uiteraard niet uit te sluiten, maar in de kern dient de overheid simpelweg niet meer uit te geven dan dat zij binnenkrijgt.
- Incidentele meevallers dienen in eerste instantie gebruikt te worden om de staatsschuld verder te verlagen. Indien de staatsschuld laag is en de overheid besluit het geld toch uit te geven, is het van belang dat de uitgave het karakter heeft van een eenmalige investering. Dat wil zeggen dat er geen langdurige verplichting zou moeten worden aangegaan op basis van incidentele meevallers.
- Structurele meevallers kunnen eveneens gebruikt worden voor het verder verlagen van de staatsschuld en zouden daarna vooral gebruikt moeten worden voor lastenverlichting. Hoewel een structurele investering ook een goede bestemming kan zijn, moet altijd kritisch gekeken worden of het wel nodig is dat de overheid voortdurend meer uit moet geven.

De rol van de overheid in de economie

- De overheid moet kritisch blijven kijken naar de eigen rol in de economie en bijvoorbeeld ook naar de manier waarop zij opdrachtgeverschap invult. Aanbestedingen dienen zo open en laagdrempelig mogelijk te zijn, om zo ook een kans te bieden aan bedrijven die wellicht geen gevestigde marktpartijen zijn. Het gevaar

van marktverstoring en overmatige bureaucratie ligt immers altijd op de loer.

- De JOVD is van mening dat de overheid een belangrijke rol kan spelen bij investeringen in de economie, in het bijzonder waar het gaat om de fysieke en digitale infrastructuur. Dit verbetert de concurrentiepositie van Nederland als ondernemersland. Wel moet er altijd kritisch gekeken worden of publieke financiering het juiste middel is, of dat er ook private oplossingen voorhanden zijn.
- De JOVD bepleit voor de overheid in brede zin een 'ja, tenzij'-beleid waar het aankomt op ondernemerschap. Nieuwe ideeën moeten volop de ruimte krijgen, tenzij er sprake is van een goede reden om dit niet te doen, bijvoorbeeld schade of andere overlast aan derden. Dit geldt voor openingstijden voor winkels en horeca, het schenken van een drankje bij de kapper en het inrichten van regelarme zones in gemeenten.

Klaar voor de toekomst

De komende decennia zullen zowel binnen Nederland als wereldwijd een aantal belangrijke uitdagingen kennen. Zowel door technologische als demografische ontwikkelingen zal de economie en de arbeidsmarkt ingrijpend veranderen en ligt er een uitdaging voor het betaalbaar, toegankelijk en kwalitatief hoogwaardig houden van de gezondheidszorg. Daarnaast brengt ook het stijgende gebruik van energie en grondstoffen grote uitdagingen met zich mee, evenals een toename van extreme weersomstandigheden en watertekorten door klimaatverandering.

Liberalen moeten hierin de verantwoordelijkheid nemen om oplossingen aan te dragen die gestoeld zijn op liberale principes. De uitdagingen zijn te belangrijk om links te laten liggen. Er moet vrijheid gecreëerd worden voor innovatieve oplossingen, zonder dat de verantwoordelijkheid van het halen van de doelstellingen te vrijblijvend is. De JOVD ziet hierin een rol voor de overheid weggelegd als marktmeester die de bindende kaders uiteenzet, waarna veel verschillende oplossingsrichtingen geprobeerd kunnen worden binnen de vrije markt.

De economie van de toekomst

Voor de toekomstbestendigheid van de economie is het van groot belang dat wetgeving mee kan veranderen met de behoeften van de economie en zo verdere ontwikkeling mogelijk maakt. De JOVD bepleit daarom grootschalige hervorming van onder meer het belastingstelsel, ingestoken op een vlaktaksstelsel voor inkomen met grotere nadruk op het principe dat de vervuiler betaalt. Ook moet de arbeidsmarkt en het pensioenstelsel ingrijpend gemoderniseerd worden. Dit alles moet leiden tot een toekomstgerichte, bloeiende en duurzame economie.

Belastingen

De JOVD is van mening dat een belastingstelsel transparant, eenvoudig en in de kern bedoeld moet zijn om beleid te financieren, niet zozeer om daadwerkelijk beleid te voeren. De JOVD bepleit daarom grootschalige vereenvoudiging van het belastingstelsel tot een vlaktaksstelsel met minder uitzonderingen en aftrekposten.

- De JOVD is voorstander van een vlaktaksstelsel voor de inkomstenbelasting met een forse belastingvrije voet voor allerlei soorten van inkomen, zowel uit arbeid als uit vermogen. Een aantal belastingen, specifiek op erven en schenken, wordt daarbij afgeschaft.
- Ook voor ondernemingen dient het belastingstelsel vereenvoudigd te worden en is het van belang dat het belastingbeleid transparant en consistent is. Mazen in de wet moeten zo snel mogelijk gedicht worden: lagere lasten moeten bereikt worden door het verlagen van de tarieven en niet door het oogluikend toestaan van uitzonderingen.
- In het vlaktaksstelsel zou naast de hoge belastingvrije voet enkel nog de arbeidskorting bestaan; alle andere bestaande heffingskortingen worden afgeschaft.

- Ook bepleit de JOVD al geruime tijd dat er in het nieuwe belastingstelsel geen ruimte meer zou moeten zijn voor de hypotheekrenteaftrek. Het systeem van hypotheekrenteaftrek maakt het belastingstelsel complexer en drijft prijzen op. Tegelijkertijd wordt dan ook het eigenwoningforfait afgeschaft.
- De JOVD is voorstander van het principe dat de vervuiler betaalt en vindt het daarom liberaal goed te bepleiten dat er accijns geheven wordt op producten en diensten die met bepaalde maatschappelijke kosten komen. Wel is het gewenst dat de hoogte van de accijns zo veel mogelijk wordt bepaald door de daadwerkelijke maatschappelijke kosten en dat opbrengsten van de accijnzen geormerkt worden voor het doel waarvoor ze geheven worden. Accijns dient dus niet in de algemene middelen terecht te komen. Daarnaast mogen de accijnzen niet leiden tot een lastenverzwaring, maar tot een lastenverschuiving.
- De JOVD bepleit het vereenvoudigen van de btw tot een enkel tarief, waarmee het stelsel eenvoudiger wordt. Arbitraire discussies over welke productcategorie onder welk tarief zouden moeten vallen worden vermeden.

Financiële sector

Gedurende de kredietcrisis is er veel te doen geweest over de financiële sector en de risico's die daarin genomen worden. De JOVD is van mening dat de financiële sector net als andere sectoren in grote mate de vrijheid dient te hebben eigen producten te ontwikkelen en beleid te voeren, maar dat de financiële sector daarbij eveneens net als andere sectoren de verantwoordelijkheid heeft te nemen voor gemaakte keuzes.

De JOVD acht het volstrekt onwenselijk dat de verliezen in de financiële sector door belastingbetalers worden opgevangen, terwijl de geboekte winsten privaat genoten worden. De financiële sector moet niet zonder meer op steun van de overheid kunnen rekenen op basis van het principe *too big to fail* en de nadruk bij problemen in de financiële sector moet dan ook liggen op het beperken van de schade voor individuele klanten en de belastingbetaler.

De financiële sector is volop in beweging, onder meer door nieuwe technologische ontwikkelingen en nieuwe Europese regelgeving. Er zijn diverse zogeheten fintech-alternatieven voor de traditionele bankensector, waarbij kantoren en pinautomaten ingeruild worden voor apps. Deze alternatieve banken bieden uit praktische of principiële redenen doorgaans geen kredieten of complexe financiële producten aan consumenten.

- De JOVD is voorstander van het principe dat de financiële sector in veel grotere mate zelf de verantwoordelijkheid dient te dragen als er problemen ontstaan. Alleen dan kan er sprake zijn van vergrote vrijheid voor financiële dienstverleners.
- Voor het beschermen van individuele bankspaarders dient het depositogarantiestelsel te blijven bestaan. Banken met een volledige dekking en dus zonder bankrunrisico zouden echter vrijgesteld moeten worden van het bijdragen aan dit stelsel.

- De JOVD is tegenstander van vormen van bijzondere bescherming voor bankbestuurders rondom bijvoorbeeld een overname: de bank dient immers als financiële instelling voor en na de overname te voldoen aan de eisen van de toezichthouder, maar dient daarbinnen gewoon ondernemersvrijheid te genieten.

Een toekomstbestendige arbeidsmarkt

De JOVD is van mening dat het verschil tussen vast en flexibel te groot is: dit leidt aan de ene kant tot situaties waarin een werkgever lang aan een werknemer vast zit en aan de andere kant aan situaties waarin een werknemer totaal geen zekerheid heeft door een reeks aan flexibele contracten bij verschillende werkgevers. Door een aantal maatregelen moet dit verschil verkleind worden voor een evenwichtige en toekomstbestendige arbeidsmarkt.

Vakbonden spelen een belangrijke rol als collectief van onderhandelende werknemers en in arbeidsconflicten, maar worden te vaak gezien als representatief voor werkend Nederland. Dit terwijl het ledental van de vakbonden laag ligt als percentage van de werkende bevolking en het ledenbestand sterk vergrijsd is. De JOVD vindt daarom dat de vakbond vooral behandeld dient te worden als een collectief van werknemers dat onderhandelt met werkgevers.

- De JOVD is van mening dat het verschil tussen vast en flexibel verkleind dient te worden, om zo te zorgen voor een evenwichtige en toekomstbestendige arbeidsmarkt waarin recht gedaan wordt aan zowel werkgevers als werknemers.
- Bij vaste contracten moet voortdurend gekeken worden of de mate van ontslagbescherming en het doorbetalen bij ziekte of ouderschap nog wel van deze tijd is en of de kosten hiervoor de verantwoordelijkheid van de individuele werkgever is, of dat het een verzekeringskwestie zou moeten zijn.
- De verplichting tot het betalen van vakantiegeld dient te worden afgeschaft: dergelijke regelingen kunnen worden afgesproken in een cao of tussen een individuele werkgever en werknemer.
- De JOVD acht het van groot belang dat mensen met een arbeidshandicap aan de slag kunnen met zo min mogelijk bureaucratie voor zowel werkgever als werknemer. In dat kader staat de JOVD achter het principe dat werkgevers naar rato van de productiviteit mogen betalen, waarbij gemeenten het inkomen van de werknemer aanvullen. Wel is het daarbij van belang dat werk daadwerkelijk moet lonen.

De beste persoon op de beste plaats

- De JOVD is principieel tegenstander van welke vorm van quota of positieve discriminatie dan ook. Iedereen heeft het recht als individu behandeld te worden en niet als lid van een bepaalde groep. Een liberaal houdbare aanpak moet zich baseren op het onderzoeken en eventueel veranderen van de factoren die bijdragen aan ondervertegenwoordiging van individuen met een bepaalde achtergrond.
- In de werving voor topfuncties in de (semi)publieke sector concurreert de overheid met de private sector, waarbij maximering van het inkomen zoals in de balkenendenorm een obstakel kan vormen. De JOVD wil dat van deze wettelijke beperkingen geschrapt worden, zodat de overheid kan besluiten voor topfuncties een passend salaris te bieden. Uiteraard dient dit transparant en democratisch gelegitimeerd te gebeuren.

Vakbonden en stakingsrecht

- Collectieve arbeidsovereenkomsten (cao's) dienen alleen te gelden voor de partijen die het akkoord ondertekend hebben en dienen niet meer algemeen verbindend verklaard te worden. Werknemers hebben het recht zich te laten vertegenwoordigen door een vakbond, maar hebben eveneens het recht te kiezen om zelf te onderhandelen met een werkgever.
- De JOVD is voorstander van het recht om te staken in het geval van een conflict tussen werkgever en werknemer. Dit recht strekt tot de mogelijkheid werkzaamheden neer te leggen en de zekerheid te hebben dat er geen ontslag zal volgen. Het is geen vrijbrief werkwillige collega's te verhinderen wel aan het werk te gaan.
- Het verbod op stakingsbreking moet versoepeld worden, in het bijzonder waar het gaat om gedupeerde opdrachtgevers die geen onderdeel zijn van het arbeidsconflict. Het moet mogelijk zijn tijdelijke vervangende krachten in te huren, bijvoorbeeld via een uitzendbureau.

Pensioen

Het pensioenstelsel moet wat de JOVD betreft grondig op de schop, waarbij belangrijke principes als keuzevrijheid en transparantie een grotere plaats in dienen te nemen. Men werkt tegenwoordig veel minder dan vroeger decennialang voor dezelfde werkgever of in dezelfde branche, waarbij het pensioenstelsel natuurlijk mee dient te veranderen. Branchegebonden pensioenfondsen zonder keuzevrijheid passen niet in deze nieuwe arbeidsmarkt.

Het nadeel van een pensioensysteem dat in grote mate collectief functioneert zonder individuele keuzevrijheid is dat de politiek vervolgens kan schuiven met enorme hoeveelheden geld tussen generaties in discussies over rekenrentes en dekkingsgraden, waarbij vaak onvoldoende duidelijk is wie nu precies recht heeft op wat. De JOVD is geen tegenstander van solidariteit, bijvoorbeeld tussen generaties, maar het pensioenstelsel dient individueler ingericht te worden.

Een individueel pensioensysteem

- De JOVD is voorstander van een pensioensysteem met persoonlijke pensioenspaarpotten, waarbij men zelf de keuze kan maken voor een pensioenuitvoerder, die dus niet langer automatisch sectorgebonden zal zijn. Deze persoonlijke pensioenspaarpotten geven meer duidelijkheid en keuzevrijheid, omdat duidelijker is wat er gespaard is voor het eigen pensioen en welk maandbedrag na pensionering verwacht kan worden.
- In het voorgestelde pensioenstelsel zou een spaarplicht gelden om ervoor te zorgen dat het principe van een sociaal stelsel behouden blijft er dus daadwerkelijk gespaard wordt voor de oude dag. In plaats van een doorsneepremie zou de spaarplicht moeten bestaan uit een premie die rekening houdt met het feit dat werknemers tijdens hun werkzame leven meestal meer gaan verdienen. Daarnaast zou het mogelijk moeten zijn in overleg met een adviseur te besluiten een premievakantie in te lassen.
- Na raadplegen van een adviseur moet keuzevrijheid mogelijk zijn bij de uitbetaling van het pensioen, bijvoorbeeld een hoger bedrag vlak na pensionering, of het vervroegen dan wel uitstellen van het moment van uitbetaling.

Algemene Ouderdomswet (AOW)

Voor de algemene financiële ondersteuning tijdens de oude dag blijft de AOW wat de JOVD betreft bestaan, waarbij de ingangleeftijd dient te stijgen met de levensverwachting om het stelsel ook betaalbaar te houden. Wel acht de JOVD het van belang dat het stelsel ook recht doet aan zwaardere beroepen, waar werken tot bijvoorbeeld zeventig jaar niet realistisch is.

- De JOVD bepleit een AOW-uitkering die gekoppeld is aan sector en functie: voor beroepen die zwaarder zijn, te bepalen op basis van arbeidsongeschiktheidscijfers, geldt een lagere AOW-leeftijd.
- In plaats van volledig AOW-recht van de ene op de andere dag is de JOVD voorstander van een overgang via deeltijdwerken en een deeltijd-AOW.
- Uiteraard moet er nog altijd worden ingezet op duurzame inzetbaarheid van oudere werknemers, onder meer door middel van omscholing.

Hervormen sociale zekerheid

Een flexibeler arbeidsmarkt betekent ook dat er minder vastheid is. Om hierin toch de nodige zekerheid te bieden, wil de JOVD het stelsel van sociale zekerheid handhaven. Iedereen kan tijdelijk werkloos worden en ook de gevolgen van langdurige werkloosheid of arbeidsongeschiktheid mogen niet uit het oog verloren worden.

Tegelijkertijd moet het stelsel wel ingestoken zijn op het principe van de eigen verantwoordelijkheid: er moet een vangnet en hulp aanwezig zijn, maar voor degenen die van goede wil zijn. Daarnaast moet er gewaakt worden over de betaalbaarheid en toekomstbestendigheid van het stelsel, zeker wanneer meer flexibele arbeidscontracten worden gesloten en mensen (parttime) zelfstandig zijn.

Tussen werk en werk

- De WW-uitkering is in de kern bedoeld om de periode tussen twee banen te overbruggen en te voorkomen dat iemand meteen terugvalt naar bijstandsniveau, met alle gevolgen voor het uitgavenpatroon. In het kader van dit tijdelijke karakter bepleit de JOVD het terugbrengen van de maximale duur van de WW-uitkering tot vijftien maanden. Daarbij dient het fictieve arbeidsverleden afgeschaft te worden: het daadwerkelijke arbeidsverleden telt.
- De JOVD is voorstander van hervorming op langere termijn van het stelsel van uitkeringen bij tijdelijke werkloosheid naar een meer geprivatiseerd stelsel waarin gewerkt kan worden met risicospreiding tussen verschillende sectoren en zelfstandigen ook kunnen deelnemen.

Bijstandsuitkering

- De JOVD is van mening dat de vakantietoeslag bij de bijstandsuitkering dient te verdwijnen. Het geeft een vreemd signaal dat een dergelijke toeslag deel uitmaakt van een regeling die bedoeld is om te voorzien in het levensonderhoud bij afwezigheid van een inkomen uit werk. De hoogte van de bijstand dient gebaseerd te zijn op de kosten van het levensonderhoud.
- Voor de bijstand zou de eis moeten gelden dat iemand over de Nederlandse nationaliteit beschikt, of tenminste gedurende een periode van vijf jaar in Nederland werkzaam geweest is, om er zo veel als mogelijk voor te zorgen dat iemand daadwerkelijk ook bijgedragen heeft aan het stelsel van sociale zekerheid. Daarnaast geldt de verplichting Nederlands te kunnen spreken of in ieder geval een erkende cursus hiervoor te volgen.
- De JOVD is voorstander van een stelsel waarin een bijstandsuitkering niet vrijblijvend is en waarbij dus een tegenprestatie vanuit de ontvanger verwacht mag worden. Hierbij kan onder meer gedacht worden aan het uitvoeren van werkzaamheden ten behoeve van de gemeente gedurende een minimumaantal uren per week, of het deelnemen aan een scholingstraject.
- Het moet niet mogelijk zijn in het buitenland Nederlandse sociale zekerheid te ontvangen, uitgezonderd regelingen die het karakter van sparen of verzekeren hebben en waarvoor rechten opgebouwd zijn.

Duurzaamheid

De JOVD legt als liberale organisatie veelvuldig de nadruk op vrijheid: hieronder valt onder meer de vrije markt, met daarin zowel keuzevrijheid voor de individuele consument als ondernemersvrijheid. Toch is geen enkele vrijheid onbeperkt: iedereen is ook verantwoordelijk voor de gevolgen van het eigen handelen, in het bijzonder waar er sprake is van schade die toegebracht wordt aan anderen.

De JOVD vertaalt die verantwoordelijkheid naar het principe dat de vervuiler betaalt. De overheid heeft een legitieme rol te spelen om ervoor te zorgen dat schade die ontstaat als gevolg van individueel handelen niet op anderen afgewenteld kan worden. Op die manier wordt de individuele keuzevrijheid niet ingeperkt, maar wordt die gekoppeld aan verantwoordelijkheid.

Een liberale visie op duurzaamheid

Duurzaamheid is bij uitstek een thema van de lange termijn en de grote schaal: de doelstellingen reiken veel verder dan een kabinetsperiode en veel verder dan enkel Nederland. Dit mag echter geen reden zijn tot stilzitten: de JOVD is dan ook voorstander van het vaststellen van tussentijdse mijlpalen waarmee de langetermijndoelstellingen gehaald worden en op basis waarvan beleid bepaald kan worden. Voor de langetermijndoelstellingen is het Klimaatakkoord van Parijs leidend.

Hierbij is het van groot belang dat er internationaal wordt samengewerkt, zowel vanwege het grensoverschrijdende karakter van het probleem als vanwege het reële risico dat uitstoot en andere vervuiling zich verplaatst. De Europese Unie dient hierin een grote rol te spelen, zeker ook vanwege de samenhang met de gemeenschappelijke markt en gezamenlijke onderzoeksprojecten.

- De JOVD is ervan overtuigd dat oplossingen voor het behalen van de klimaatdoelstellingen op het vlak van duurzaamheid in zeer grote afhankelijk is van de innovatie voortkomend uit technische expertise en marktwerking. Het principe 'de vervuiler betaalt' is onderdeel van deze marktwerking, omdat daarmee ook de kosten van uitstoot meegenomen worden. Belangrijk hierbij is dat de totale belastingdruk niet stijgt, maar enkel de verdeling verandert.
- Het principe dat de vervuiler betaalt moet vertaald worden in accijnzen. Deze accijnzen dienen proportioneel te zijn aan de schade die veroorzaakt is en geormerkt worden voor het bestrijden van de schade of de gevolgen ervan. Wel is van belang dat de overige belastingen verlaagd worden, zodat de accijnzen geen lastenverzwaring zijn.
- Bestaande subsidies moeten ingezet worden voor het zo effectief mogelijk verminderen van uitstoot in de breedte, dus ook buiten de energiesector. Het is daarbij van belang dat er gekeken wordt naar de te realiseren uitstootreductie in de gehele keten en dat investeringen ruimte laten voor concurrerende technieken.

- Subsidies vanuit de overheid gericht op specifieke duurzame oplossingen moeten worden afgebouwd. Door het subsidiëren van specifieke technieken wordt de voorkeur gegeven aan deze technieken, waardoor andere technieken achtergesteld raken, ondanks hun potentie. Het ontwikkelen van techniek zou daarom aan de vrije markt moeten worden overgelaten. De meest efficiënte en rendabele technieken worden zo vanzelf ontwikkeld.
- Met vervuilende sectoren moeten duidelijke en concrete afspraken gemaakt worden over uitstoot en energieverbruik, met vooraf bepaalde sancties voor het overschrijden van de normen voor uitstoot en energie. Binnen de gemaakte afspraken dienen bedrijven zoveel mogelijk vrij te zijn de doelstellingen te realiseren.
- Duurzaamheid biedt bovenal ook veel kansen voor de Nederlandse economie: in Nederland ontwikkelde technieken kunnen ingezet worden in landen met een hoge of toenemende energievraag zodat andere landen kunnen profiteren van onze expertise. Er moet daarom ruimte geboden worden voor de wetenschappelijke sector en samenwerking met het bedrijfsleven.

Energietransitie in Nederland

Het opwekken van energie is de grootste oorzaak van CO₂-uitstoot in Nederland en daarom is het zowel mogelijk als noodzakelijk dat er in de energiesector concrete maatregelen genomen worden om de klimaatdoelstellingen te behalen. De JOVD bepleit hierin een sterke nadruk op het behalen van tussentijdse mijlpalen voor de vermindering van uitstoot en niet zozeer het sturen op bepaalde technieken of bronnen. De gekozen technieken of energiemix is uiteindelijk ondergeschikt aan het resultaat van uitstootvermindering.

De transitie naar duurzaam

- Wanneer wordt gekeken naar verduurzaming moet ook kritisch worden gekeken naar het energiegebruik per sector. Niet in elk geval is de energie die in deze sectoren wordt gebruikt rechtstreeks te vervangen door een duurzame bron, zeker wanneer dit warmte betreft. In dit soort gevallen kan dit (gedeeltelijk) elektrisch opgewekt worden, maar hierin moet wel rekening gehouden worden met een toename in de vraag aan elektrische energie.
- Hernieuwbare energie kan in Nederland praktisch worden ingezet in vormen van onder meer wind-, zon- en waterenergie. Hierbij dient te worden gekeken naar de uitstootvermindering die gerealiseerd kan worden, bijvoorbeeld door vervuilende centrales te vervangen door modernere schonere centrales. Belangrijk is dat er kritisch wordt gekeken hoe rendabel iedere vorm van verduurzaming is waar het gaat om uitstootreductie, bijvoorbeeld hoe rendabel het plaatsen van windmolens of het slaan van warmtebronnen in een gebied is.

- Windmolens op land zijn relatief goedkoop te onderhouden en leveren energie met een fatsoenlijk rendement, maar deze veroorzaken vaak geluidsoverlast voor omwonenden. Windmolens op zee brengen vaak een hoger rendement met zich mee, maar hier staan hogere opzet- en onderhoudskosten tegenover. Het is de taak van de lokale overheid kritisch te overwegen hoeveel overlast acceptabel is bij het beslissen over de bouw van windmolens.
- Zonnepanelen zijn uitermate geschikt voor particulier gebruik, doordat deze weinig ruimte in beslag nemen kunnen deze door burgers op hun daken geplaatst worden om voor een deel hun eigen elektriciteit op te wekken. Privébezit of -huur van zonnepanelen zou meer gestimuleerd moeten worden, mede door wettelijke barrières te verwijderen.

Energie uit kolen en gas

- Kolencentrales dragen sterk bij aan de CO₂-uitstoot in Nederland. Daarom vindt de JOVD dat er stappen moeten worden gezet om de uitstoot van kolencentrales te verminderen. Zo zou er ook meer gericht kunnen worden op het verminderen van de uitstoot door het bijstoken van biomassa, mits het om restbiomassa gaat en dus bijdraagt aan minder vervuiling.
- Zowel kolencentrales als gascentrales kunnen profiteren van CO₂-opslag, waarmee uitstoot gereduceerd kan worden. De JOVD wil deze innovatie niet uitsluiten en ook subsidiabel maken onder de bestaande regelingen, volgens het principe dat uitstootreductie leidend is.
- Een andere optie is dat Nederland zich alleen nog richt op de gascentrales. Een kolencentrale stoot per eenheid energie ongeveer twee keer zoveel CO₂ uit als een gascentrale.
- Het principieel vervroegd sluiten van gas- en kolencentrales is onwenselijk omdat deze centrales vaak meer bijdragen dan enkel productie van elektriciteit door de bijdrage aan stadsverwarming. Bij het sluiten van deze centrales moet kritisch worden gekeken of hierdoor geen toename in de energievraag van nabijgelegen woonwijken ontstaat.

Kernenergie

- De JOVD is tegenstander van het bij voorbaat uitsluiten van kernenergie als energiebron. Het is een optie voor relatief goedkope, weeronafhankelijke en stabiele elektriciteitsvoorziening zonder uitstoot van broeikasgassen. Moderne kerncentrales zijn betrouwbaar en produceren aanzienlijk minder kernafval. Uiteraard blijft het geproduceerde kernafval een nadeel, zeker wanneer dit lange tijd hoogradioactief blijft. Toch verdient kernenergie de voorkeur boven bijvoorbeeld energie opgewekt in kolencentrales of gascentrales.

- De JOVD bepleit verder onderzoek naar nieuwe technieken voor kernenergie als onderdeel van de energiemix van de toekomst, waarbij reactoren op basis van thorium interessante perspectieven bieden voor energieonafhankelijkheid van Nederland. Nederland kan hier, eventueel in samenwerking met andere landen, een voortrekkersrol in spelen. Zowel in de wetenschappelijke sector als bij de bestaande kerncentrales is reeds veel expertise aanwezig. Tevens kan het een interessant investeringsmodel zijn voor pensioenfondsen en het bedrijfsleven.

Innovatie en industrie

De JOVD vindt dat er meer aandacht moet worden besteed aan innovatie in Nederland. Hierbij speelt de industrie een belangrijke rol, zowel als een bron van innovatie als een bron van veel uitstoot. De industrie is in Nederland na de energiesector de grootste bron van uitstoot van CO₂, onder meer door het zelf stoken van gas voor de grote vraag naar warmte in industriële processen. De JOVD ziet hier voor de overheid een rol in het verder bevorderen van innovatie om emissiedoelen te halen, onder meer door uitstoot te beprizen. Hiervoor is Europese samenwerking noodzakelijk.

Door de problematiek van emissiereductie is er vanuit bedrijven vraag naar technologie die hierbij helpt. Belangrijke spelers hierin zijn energieopslag, nieuwe technieken om schone energie op te wekken en technieken om de uitstoot van bestaande centrales in te perken. Ook zou Nederland expertise kunnen exporteren naar landen met een sterk stijgende energievraag, zoals China en India.

Naast inzetten op innovatie binnen de energiesector moet ook worden ingezet op het verduurzamen van essentiële industriële processen. Dit kan gebeuren door het onderzoek doen naar het verhogen van het rendement van veel voorkomende processen of in te zetten op alternatieve methoden om warmte op te wekken voor de industrie.

Op lange termijn moet worden ingezet op elektrificatie van de Europese industrie. Het elektrisch opwekken van warmte zorgt voor een grotere vraag naar elektriciteit, waarbij kritisch moet worden gekeken hoe deze elektriciteit wordt opgewekt. Dit om het verplaatsen van de uitstoot te voorkomen. Daarnaast kan worden ingezet op hybride installaties waar excessen vanuit duurzame energie kunnen worden ingezet en wordt er enkel gas bijgestookt wanneer dit noodzakelijk is.

Duurzaamheid en mobiliteit

Mobiliteit komt in de kern neer op bewegingsvrijheid en is van wezenlijk belang voor de economie. Zo is de vraag naar mobiliteit zeer groot en groeiende. Dit blijkt uit files, volle bussen en een groeiend aantal vluchten van en naar onze vliegvelden. Het is zaak dat hiervoor duurzame en liberale oplossingen worden gevonden, waarbij innovatie ook een belangrijke rol speelt. Voor de JOVD geldt hier opnieuw dat de vervuiler betaalt.

- De in grote steden ingestelde milieuzones hebben geen concreet meetbaar effect gesorteerd en dienen derhalve als symboolpolitiek bestempeld te worden en afgeschaft te worden. De JOVD zet voor het verminderen van uitstoot liever in op het bevorderen van de doorstroom en het verminderen van snelheidsveranderingen.

- De uitstootafhankelijke bpm bij aankoop van een auto zal komen te vervallen. Niet het bezit op zichzelf, maar het verbruik dient te worden belast middels brandstofaccijns,.
- Verduurzaming van de luchtvaartsector kan alleen door wereldwijde samenwerking. Binnen organisaties als de internationale luchtvaartorganisatie IATA moet het duurzaamheidsbeleid vormgegeven worden, waaronder het gebruik van biobrandstoffen.
- Op mondiaal of desnoods Europees niveau moet worden vastgesteld dat er op luchthavens accijns wordt geheven op kerosine. Als dit op Europees niveau gebeurt, mag dit niet ten koste gaan van de concurrentiepositie van luchthavens en luchtvaartmaatschappijen.
- Innovatie in de luchtvaartsector moet worden gestimuleerd. Andere opties dan kerosine en biofuels, zoals waterstof en elektriciteit, moeten worden opgehouden. Instituten zoals de universiteiten en het NLR moeten worden gestimuleerd om onderzoek naar verduurzaming van de luchtvaartsector voort te zetten en te intensiveren.
- Door een gezamenlijk Europees luchtruim kunnen vliegroutes directer worden waardoor verbruik en uitstoot verminderd wordt. De herindeling dient zorgvuldig te geschieden, maar de afgesproken deadlines dienen gehaald te worden.
- Duurzame alternatieven in het openbaar vervoer moeten worden aangemoedigd. Wel moet gekeken worden naar de financiële houdbaarheid indien subsidie wegvalt of ontbreekt.

Duurzaamheid en de bebouwde omgeving

- Woningen, kantoren en bedrijfspanden zijn verantwoordelijk voor een groot deel van het totale Nederlandse energieverbruik. Bijna alle gebouwen zijn aangesloten op het aardgasnet. Om de uitstoot van broeikasgassen te verminderen, moet het gebruik van aardgas in gebouwen worden verminderd. Er zijn verschillende technieken beschikbaar als alternatief voor aardgas zoals warmtepompen, warmtenetten, groen gas of elektrisch verwarmen.
- De belangrijkste prioriteit is volgens de JOVD het voorkomen dat er in een te vroeg stadium voor een enkele techniek wordt gekozen. De energieaansluitingen in wijken hebben een lange levensduur en zijn kostbaar om te vervangen. Gemeenten moeten per wijk kunnen beslissen welke optie het meest geschikt is voor dat project. Het is onhandig en duur om in een straat zowel een gasnet als warmtenet en een verzaamd elektriciteitsnet aan te leggen, terwijl een enkele manier voldoet. De juiste keuze is daarbij afhankelijk van zowel technische als sociale factoren.
- De aansluitingsplicht voor het gasnet moet worden afgeschaft. Hiermee wordt voorkomen dat alle inwoners van een nieuwbouwwijk betalen voor een aansluiting die zij mogelijk niet willen gebruiken en die in het kader van de klimaatdoelstellingen mogelijk beperkt gebruikt zullen worden.

- Bij bestaande bouw is de oplossing minder eenduidig. De prioriteit voor de JOVD is het verlagen van de uitstoot, maar hiervoor zou ook gekeken kunnen worden naar verwarmen met hybride warmtepompen. Deze wisselen tussen elektriciteit en gas, waardoor een uitstootreductie wordt behaald met minimale aanpassing aan de bestaande infrastructuur voor gas en elektriciteit. Daarnaast kunnen deze hybride ketels het elektriciteitsnet stabiliseren waardoor ze variabiliteit van energie uit zon en wind kunnen compenseren.

Verkeer en infrastructuur

Verkeer en infrastructuur zijn van wezenlijk belang voor de Nederlandse economie en de vrijheid om gemakkelijk van A naar B te geraken. Van oudsher is infrastructuur een taak die in grote mate bij de overheid ligt. De JOVD ziet een faciliterende en coördinerende rol weggelegd voor de overheid, waarbij uiteindelijk veel van de nieuwe innovaties op het gebied van mobiliteit vanuit de markt zullen komen. De overheid dient daar volop ruimte aan te geven en zich toe te leggen op de plaatsen waar zij het verschil kan maken.

Snelwegen en ruimtelijke ordening

Op de snelwegen van Nederland is te zien hoe het met de economie gaat. Des te meer files des te beter de BV Nederland het over het algemeen doet. Toch kosten al deze vertragingen ook veel geld. Volgens de JOVD is het van belang de oorzaken van de files bij de kern aan te pakken, te weten snelheidsverschillen en vernauwingen van de verkeersstroom. Meer asfalt alleen is dan ook niet de oplossing. Oplossingen kunnen gezocht worden in het optimaliseren en eventueel herontwerpen van knooppunten en inspelen op de plaatselijke verkeersdrukke door vaker gebruik te maken van variabele snelheidslimieten.

- De JOVD is voorstander van variabele snelheidslimieten. Om dit te faciliteren is het van belang dat er geïnvesteerd wordt in matrixborden die ook drie cijfers kunnen weergeven. Matrixborden kunnen ook gebruikt worden de automobilisten te wijzen op routes die voordeliger zijn om aan de files te ontkomen.
- Knelpunten waar dagelijks files staan moeten opnieuw bekeken worden en waar noodzakelijk verbreed. Voordat een knelpunt volledig op de schop gaat dient eerst gekeken te worden naar de optimalisatie van bestaande infrastructuur.
- Er dient een algeheel verbod te komen op inhalen door vrachtwagen op snelwegen met slechts twee banen. De gewonnen tijd voor de zware voertuigen weegt niet op tegen het tijdsverlies, ergernis en gestokte doorstroom voor de rest van de automobilisten.
- Bestaande wetgeving dient verder aangepast te worden om nieuwe innovaties op het vlak van (semi)zelfrijdende auto's mogelijk te maken.

- De ontwikkeling en uitrol van elektrische laadpalen, nieuwe brandstoffen en vergelijkbare ondersteunende infrastructuur dient voornamelijk aan de vrije markt overgelaten te worden. De JOVD ziet vooral een overheidsrol weggelegd in het faciliteren van stimulansen voor innovatie. Deze innovatiestimulansen moeten uitkomstgericht zijn en de feitelijke uitvoering en gebruikte techniek zo veel mogelijk vrijlaten.

Motorrijtuigenbelasting

- De JOVD pleit ervoor het verschil tussen oldtimers en reguliere auto's te laten vervallen. Oldtimers zullen ook onder de regels voor reguliere auto's gaan vallen. Zo ontstaat duidelijkheid voor oldtimerbezitters en een systeem zonder rompslomp.
- Het aantal verschillende belastingen voor de automobilist dient teruggebracht worden, waarbij het belasten van vervuiling leidend dient te zijn en niet enkel het bezit.

Uitbreiding luchthavens en geluidshinder

Er wordt boven Nederland meer en meer gevlogen. Schiphol is een mainport voor onze economie, met de creatie vele miljarden euro's aan economische waarde en meer dan 100.000 arbeidsplaatsen. Maar waar het aantal vliegtuigen groeide nam ook de overlast toe. De overheid moet transparant communiceren met bewoners en objectieve kaders stellen. De groei van luchthavens als Eindhoven, Rotterdam Den Haag en Lelystad biedt regionale impulsen, spreidt de vliegbewegingen en maakt verdere groei van Schiphol mogelijk.

- Een vliegtaks op nationaal niveau is onwenselijk, daar het verleden heeft uitgewezen dat dit alleen maar zal leiden tot het weglekken van passagiers, vluchten en dus werkgelegenheid naar het buitenland. Maatregelen moeten mondiaal, of desnoods Europees ingesteld worden.
- Vakantievluchten over relatief kleine afstand passen niet langer bij de strategie van Schiphol. Dergelijke vluchten kunnen beter door andere vliegvelden in Nederland uitgevoerd worden.
- Lelystad Airport moet zo snel mogelijk worden geopend. Wel is het van belang met zekerheid vast te stellen dat de berekende geluidscijfers ook daadwerkelijk overeenkomen met de praktijk om de overlast redelijk te houden.
- In plaats van aantal vliegbewegingen moet de objectieve maatstaf voor geluidshinder, LDEN, als norm worden gebruikt. Hierdoor kunnen meer passagiers worden vervoerd als vliegtuigen stiller worden.

Scheepvaart

Met Rotterdam bezit Nederland de grootste haven van Europa en de op vier na grootste haven in de wereld. Ook de Amsterdamse haven moet niet vergeten worden, als de vijfde haven van Europa. Een goede aansluiting op het achterland is voor de havens en de economie van vitaal belang. Hierbij speelt de Betuwelijn een belangrijke rol, in het bijzonder wanneer de capaciteit groeit, maar ook de Nederlandse binnenvaart levert een belangrijke bijdrage. Beide vormen van vervoer zijn daarbij ook duurzamer dan wegvervoer.

- Belangrijke havens in Nederland, zoals die van Rotterdam en Amsterdam moeten de kans krijgen om te groeien. Er moeten geen restricties wat betreft goederen (soorten of quota) worden opgelegd aan de havens.
- Het Rijk en de provinciën moeten blijven investeren in de binnenvaart, onder meer op het vlak van infrastructuur.

Spoorwegen

Het is tijd om afscheid te nemen van de NS als staatsbedrijf. Echte marktwerking op het spoor zal de kosten van treinkaartjes omlaag brengen en betere service opleveren. Het Hoofdrailnet wordt daarom opgedeeld in diverse concessies met een evenwichtig pakket aan spoorlijnen die aan marktpartijen worden aanbesteed.

Aanbestedingen in stads- en streekvervoer

Tramspoor leent zich net zoals treinspoor niet goed voor aanbestedingen: het dure materieel laat zich lastig verplaatsen en het vervoeren over spoor is daarmee complexe materie. Voor bussen zijn deze beperkingen die gelden voor spoor niet van toepassing. Dit maakt het busvervoer bij uitstek geschikt om publiek aan te besteden en op veel plekken in Nederland is dit reeds succesvolle praktijk.

- Het openbaar aanbesteden voor de tram is onwenselijk, vanwege de inherente complexiteit van het tramvervoer en de overdracht van materieel.
- Het openbaar aanbesteden voor de bus is daarentegen zeer wenselijk: de infrastructuur bestaat voornamelijk uit de openbare weg en bussen laten zich gemakkelijk verplaatsen.
- Bij aanbestedingen voor openbaar vervoer moet ervoor gewaakt worden dat de criteria voor de aanbesteding juist worden opgesteld. Dit voorkomt discussies achteraf over serviceniveau of arbeidsvoorwaarden voor chauffeurs.

Wonen

De bebouwde omgeving

Nederland is een klein landje waar veel mensen wonen. Dat betekent dat de gebouwde omgeving een grote rol speelt in het landschap. Niet grote nationale parken zijn de kern van Nederland, maar veelal de geurbaniseerde omgeving: de stad, het dorp of de plaats. De bebouwde omgeving is per definitie iets dat georganiseerd en ontworpen is. Te veel vrijheid maakt het landschap lelijk en versteend, te veel regels belemmeren de vrije keuze van mensen om te wonen in een huis naar keuze. De marktmeester dient een actieve maar bescheiden rol te hebben in ontwikkelingen in de bebouwde omgeving. Het zijn de ontwikkelaars en de eigenaren van woningen die centraal staan. De overheid faciliteert en controleert.

- De welstandscommissie in de huidige vorm dient te worden afgeschaft. Deze commissie heeft geen of weinig belang bij een spoedige en duidelijke afloop voor ontwikkelaar en eigenaar. Tegelijkertijd is inpassing in de gebouwde omgeving van gebouwen ontzettend belangrijk. Hiervoor dienen de bestemmingsplannen die de gemeenteraad vaststelt.
- De JOVD wil dat ontwikkelaars en eigenaren actief de omwonenden raadplegen alvorens een ontwikkeling plaatsvindt. Deze consultatie moet een vast onderdeel zijn van het aanvragen van een vergunning.
- De JOVD is voorstander van de Omgevingswet. Deze wet moet het mogelijk maken dat ontwikkelende partijen veel sneller en eenvoudiger aanvragen tot vergunningen kunnen regelen bij de overheid. Hierin ontwikkeld de overheid zich als facilitator en snijdt zij in haar eigen bureaucratie.
- De bebouwde omgeving is belangrijk met betrekking tot de energietransitie. Huiseigenaren zijn verantwoordelijk voor het verduurzamen van hun eigen woning. De overheid heeft wel een zorgtaak in het aanbieden van informatie en het voorstellen van alternatieven.

De sociale huursector

De sociale huursector is een groot onderdeel van de Nederlandse woningmarkt. Deze sector zorgt ervoor dat alle Nederlanders kunnen wonen en niemand op straat slaapt. Helaas heeft de sector een imago probleem waar zij zelf debet aan is. Met de Woningwet van 2015 zijn de grootste problemen opgelost, maar nog steeds bestaat een te groot deel van de woningvoorraad uit sociale huurwoningen. Voor een gezondere balans tussen sociale en markt woningen moeten woningcorporaties meer focus aanbrenge en zich richten op kerntaken.

- Door de relatieve krapte binnen de sociale huursector heeft het bijbouwen van sociale huurwoningen prioriteit. De inzet van middelen dient deze prioriteit te reflecteren. Dure objecten dienen dan zoveel mogelijk afgestoten te worden teneinde meer middelen vrij te maken voor de bouw van sociale huurwoningen.

- Woningcorporaties zijn geen overheden. Dat betekent dat ze een marktpartij zijn en zo dienen ze zich ook te gedragen. Concurrentie tussen woningbouwverenigingen is wenselijk. Hierdoor ontstaat betere ontwikkeling binnen de sociale sector.
- Het is van groot belang dat sociale huurwoningen niet te veel geconcentreerd zijn. Woningcorporaties dienen zich hier bewust van te zijn. Te veel sociale huurwoningen op dezelfde plek werkt segregatie in de hand. Aangezien de corporaties een grote speler zijn kunnen zij middels strategisch ontwikkelen segregatie tegengaan.
- Sociale huurwoningen mogen geen armenhuizen worden. De kwaliteit van sociale huurwoningen dient in orde te zijn. De minimale kwaliteit hoeft ook niet gelijk te staan aan marktkwaliteit.
- De JOVD is voorstander van een nieuwe manier van toewijzen van sociale huurwoningen. Niet langer is de huurder zolang het contract loopt beschermd tegen de woningcorporatie, maar wordt iedere vijf jaar het contract gewijzigd. Indien binnen die vijf jaar de huurder een hoger inkomen heeft dan toegestaan, krijgt de huurder achttien maanden de tijd om een andere woning te vinden buiten de sociale sector. Hierdoor wordt scheefwonen tegengegaan en zijn meer sociale huurwoningen beschikbaar voor Nederlanders die ze nodig hebben.

De woningmarkt

Naast de sociale huursector kent Nederland ook een sterke private woningmarkt. Deze is zelfs zo sterk dat zij zonder interventie oververhit raakt. Het is de taak van de overheid, als marktmeester, om ervoor te zorgen dat dit niet gebeurt. Amsterdamse huurprijsstijgingen en abnormaal hoge koopwoningen zijn niet een gezonde markt, maar signalen van bubbelvorming. Niet voor niets stortte de woningmarkt begin 2012 in. Dit leverde niet alleen problemen op voor huizenbezitters en ontwikkelaars: het bracht de markt tot stilstand. Dit fenomeen maakte investeringen in de gebouwde omgeving enorm lastig waardoor ruim zes jaar later opnieuw de markt oververhit raakt. Die vicieuze cirkel moet worden doorbroken. De overheid heeft daarbij de sleutel in handen.

- De huurtoeslag dient geleidelijk te worden afgeschaft. De huurtoeslag maakt huurwoningen alleen maar duurder, ze worden er niet per definitie toegankelijker door. In het nieuwe belastingstelsel wordt daarnaast de hypotheekrenteaftrek afgeschaft.
- De liberalisatiegrens dient te worden verlaagd naar zeshonderd euro per maand. Hierdoor ontstaan er meer marktgeoriënteerde woningen. Dit geeft lucht in de markt.
- De JOVD is van mening dat hypotheekverstrekkers ook naar de verwachte inkomensstijging zouden mogen kijken. De wet- en regelgeving rondom inkomensnormen moet een flexibeler aanpak door hypotheekverstrekkers toestaan. Hierdoor wordt het mogelijk voor starters om de woningmarkt op jongere leeftijd te betreden en is keuzevrijheid en doorstroming gegarandeerd. Om inkomensstijging mee te kunnen nemen kan de hypotheekverstrekker gebruik maken van zogenaemde 'perspectiefverklaringen'.

- De overdrachtsbelasting dient te worden afgeschaft. Deze belasting is een maatregel die niets stimuleert en de markt zelfs remt.
- De JOVD vindt dat de woonomgeving altijd veilig dient te zijn. De 'Rotterdamwet' dient daarom landelijk te worden ingevoerd, om zo gemeenten de mogelijkheid te geven wijken en buurten veilig en bloeiend te houden.
- Huurder en verhuurder in de vrijemarktsector moeten voortaan de mogelijkheid hebben zelf de voorwaarden voor het huurcontract op te stellen. Daar heeft de overheid weinig mee te maken. De huurder moet wel beschermd worden, maar het verstarde huurrecht dient versoepeld te worden.

Zorg

Voor een gezond individu is het gemakkelijk de eigen gezondheid bijna als vanzelfsprekend te zien en onvoldoende te beseffen hoe belangrijk die gezondheid is voor het gevoel het eigen leven in vrijheid te kunnen leiden en vormgeven. De JOVD acht het daarom noodzakelijk dat het hoge niveau van gezondheidszorg in Nederland gewaarborgd blijft en waar mogelijk nog verder ontwikkeld wordt.

Tegelijkertijd is de JOVD van mening dat de politiek ook de verantwoordelijkheid heeft lastige keuzes te maken op het vlak van zorg, onder meer om ervoor te zorgen dat die kwalitatief hoogstaande gezondheidszorg ook in de toekomst betaalbaar en toegankelijk blijft. Voor de JOVD is daarbij zowel het principe van de individuele verantwoordelijkheid van belang als het geven van de regie over zorg aan het individu. De zorg dient dichterbij het individu te staan.

Zorgverzekeringsstelsel

De JOVD is voorstander van gereguleerde marktwerking in de zorg en handhaving van het stelsel van onderling concurrerende verzekeraars met een eigen bijdrage voor verzekerden. Wel moet er kritisch gekeken worden of de prikkel van het eigen risico wel op de juiste manier werkt.

- De JOVD pleit voor een variabele eigen bijdrage voor elk zorggebruik in plaats van het eigen risico. De eigen bijdrage is gemaximeerd per jaar en per zorgmoment. Voor een bezoek aan de huisarts zal geen eigen bijdrage gelden.
- Daarnaast wil de JOVD zorgverzekeraars meer ruimte geven zich te onderscheiden met een passend zorgaanbod voor hun klanten. Zo moet het mogelijk zijn meerjarige contracten te sluiten met zorgaanbieders.
- Bij niet-gecontracteerde zorgaanbieders mag de zorgverzekeraar voortaan een kleiner deel vergoeden, waarbij volledige vergoeding met vrije artskeuze voorbehouden mag zijn aan bijvoorbeeld een ander pakket. Spoedeisende hulp is hiervan uitgezonderd.
- In polisvoorwaarden van zowel basisverzekeringen als aanvullende verzekeringen dient duidelijk vermeld te staan welke dekking geboden wordt en welke zorgaanbieders door de verzekeraar gecontracteerd zijn, zodat er een geïnformeerde keuze gemaakt kan worden.

Financiering en kostenbeheersing

De financiering en het beheersen van kosten in de zorg is een complex vraagstuk, onder meer omdat er een deel is dat collectief gefinancierd wordt en een deel dat individueel gefinancierd wordt, maar ook omdat verschillende overheidslagen een rol spelen.

- De JOVD is voorstander van de grotere rol die gemeenten spelen sinds de decentralisatie van de zorg. Wel dienen bijdragen voor de zorg vanuit de landelijke overheid beter aangepast te worden op lokale behoeftes.
- De JOVD wil graag het functioneren van patiënten een grotere rol laten spelen in declaraties van zorgaanbieders aan zorgverzekeraars. Declaraties die vooral geschieden op basis van gestelde diagnoses kunnen leiden tot perverse prikkels en doen niet altijd recht aan de specifieke situatie van de patiënt.
- De JOVD is voorstander van de rol van de huisarts als poortwachter, maar bepleit dat de harde scheiding met tweedelijnszorg verminderd wordt. De JOVD wil daarom meer mogelijkheden voor integrale bekostiging, waarbij de overheid samenwerking tussen eerste en tweede lijn in zogenaamde transmurale of anderhalvelijnszorg dient te bevorderen.
- Voor de financiering van nieuwe en mogelijk zeer kostbare medicijnen moet de overheid blijven kijken naar kosteneffectiviteit in de vorm van toegevoegde kwalitatieve levensjaren in relatie tot de prijs van het medicijn en eventueel voorhanden zijnde alternatieven.
- De regeldruk rondom het op de markt krijgen van een geneesmiddel moet worden verminderd: hiervoor moet op Europees niveau worden gekeken naar nieuwe, goedkopere manieren om de toegevoegde waarde van geneesmiddelen te bewijzen, waarbij de veiligheid van patiënten niet in het geding komt. Met steeds individuelere geneesmiddelen is het huidige systeem van klinisch onderzoek onhoudbaar.
- Vanuit overheden en industrie moet transparantie over geneesmiddelprijzen worden geëist, geheime prijsafspraken hebben geen plaats in een democratische rechtstaat en de belastingbetaler heeft het recht te weten wat er wordt betaald. Er moet gekeken worden naar nieuwe prijsmechanismen, waarbij vooropstaat dat innovatie blijft lonen.
- Indien de overheid bijdraagt aan de ontwikkeling van geneesmiddelen, hetzij door investeringen in fundamenteel onderzoek of in meer toegepast onderzoek, moet zij hier ook de vruchten van plukken en een deel van de opbrengsten ontvangen, bij voorkeur in de vorm van zogeheten open-access licenties.

Eigen verantwoordelijkheid en preventie

De JOVD juicht toe dat individuen steeds mondiger worden en ook een actievere rol spelen in de eigen zorg. Het zelf kunnen voeren van de regie is een belangrijke uitwerking van de vrijheid waar liberalen sterk aan hechten, maar ook het nemen van de eigen verantwoordelijkheid. De wens en intrinsieke motivatie van de patiënt staat centraal en de uiteindelijke beslissing wordt gemaakt door de patiënt, samen met zijn arts. De rol die zorgverleners hebben kan hierdoor veranderen: shared decision making is de nieuwe standaard.

Tegelijkertijd vereist dit ook een grotere nadruk op gezondheidsvaardigheden, zodat iedereen zo veel als mogelijk ook daadwerkelijk in staat is informatie over de eigen gezondheid in te winnen en op basis daarvan, ondersteund met keuzehulpen, een beslissing te maken. Ook levensreddend handelen dient hiervan onderdeel te zijn. Hier ligt onder meer een rol voor het onderwijs weggelegd.

De overheid heeft uiteraard een belangrijke verantwoordelijkheid waar het gaat om onder meer voorlichting en preventie: voorkomen is immers beter dan genezen. Onder meer bepleit de JOVD het heffen van accijns om een prijs te plaatsen op de negatieve gevolgen van bepaalde kosten. Op deze manier kunnen ongezonde keuzes ontmoedigd worden en kan er geïnvesteerd worden in preventie. De overheid dient hierbij in te zetten op preventie in de breedte.

Ook private partijen kunnen daarnaast bijdragen aan preventie door middel van zogeheten health impact bonds, waarbij private investeerders het financiële risico dragen voor een bepaalde innovatie of preventiemaatregel en de overheid pas overgaat tot vergoeding als er sprake is van meetbare effectiviteit.

Technologie en innovatie in de zorg

Technologische ontwikkelingen laten natuurlijk ook de zorgsector niet onberoerd. Het is daarbij zaak dat nieuwe technologie goed wordt ingezet om de beste zorg mogelijk te maken. Innovatie moet zich toespitsen op ontwikkelingen die zorgen voor minder zorggebruik en een verplaatsing van zorg uit de tweede naar de eerste lijn. In een aantal gevallen zal dit betekenen dat bestaande wetgeving moet worden aangepast op de veranderende situatie en dat de overheid een leidende rol pakt in het stellen van kaders en grenzen.

De JOVD dringt aan dat er naast het internationaal uitbannen van onnodig gebruik van antibiotica in onder meer de zorg en de veehouderij ook voldoende aandacht en financiële middelen gestoken worden in de ontwikkeling van nieuwe antibiotica. Resistente bacteriën vormen een groeiend en buitengewoon ernstig internationaal gezondheidsrisico.

De JOVD ziet op het vlak van innovatie in de zorg grote mogelijkheden in verdere informatisering van het zorgproces, onder meer op het vlak van big data, E-Health en het elektronisch patiëntendossier. Belangrijk daarbij is dat de systemen goed en betrouwbaar functioneren, dat de privacy van patiënten te allen tijde gewaarborgd is en dat patiënten actief instemmen.

E-Health en elektronisch patiëntendossier

- De JOVD bepleit betere, goedkopere en efficiëntere zorg dichtbij de patiënt dat succesvolle innovaties op het gebied van E-Health opgenomen worden in het basispakket, mits deze kosteneffectief zijn. Daarnaast hebben zorgverzekeraars een belangrijke rol te spelen in het ontwikkelen en stimuleren van deze innovaties.
- Het is voor de JOVD van groot belang dat de diverse verschillende systemen die in gebruik zijn bij zorgverleners gekoppeld worden: dit komt de kwaliteit van zorg ten goede, omdat patiëntinformatie dan compleet uitgewisseld en geraadpleegd kan worden. De JOVD is daarom voorstander van een landelijk elektronisch patiëntendossier.
- De JOVD acht het van groot belang dat de privacy en vooraf gegeven instemming van de patiënt centraal staat bij het elektronisch patiëntendossier, juist omdat medische informatie zeer gevoelig is. Het individu moet te allen tijde de regie kunnen voeren over de eigen medische gegevens en kunnen bepalen welke zorgverleners of groepen zorgverleners het dossier mogen raadplegen en mogen bewerken, evenals of geanonimiseerde data gebruikt mag worden voor niet-commercieel wetenschappelijk onderzoek.
- De JOVD is tegenstander van een gecentraliseerde gegevensopslag of een centraal systeem dat door de overheid of de zorgverzekeraars ontwikkeld dient te worden: de rol van de overheid moet bestaan uit het vaststellen van een standaard voor de gegevensuitwisseling van medische informatie tussen de reeds bestaande systemen.

Werken in de zorg

De kwaliteit van de gezondheidszorg staat of valt met de mensen die in de zorg werkzaam zijn. Het is van groot belang dat er voldoende professionals zijn voor iedere zorgsector en dat het werk dusdanig is ingericht dat zij gemotiveerd en professioneel hun werk kunnen doen, waardoor ook voldoende nieuwe mensen kiezen voor een carrière in de zorg.

- De JOVD vindt het belangrijk dat er kritisch wordt gekeken naar de administratieve last en regeldruk binnen de zorg: het bijhouden van kwaliteitsindicatoren kan bijdragen aan een verbetering van de kwaliteit van zorg, maar moet geen dagtaak op zich zijn. De relatie tussen patiënt en de zorgverlener moeten centraal staan.
- Ook de zorgsector kent steeds meer een internationale arbeidsmarkt, waardoor het van zeer groot belang is dat beroepsregistratie en accreditatie een internationaal karakter krijgt. Daarom bepleit de JOVD een internationaal beroepsregister voor zorgprofessionals, waarbij primair samenwerking binnen de Europese Unie voor de hand ligt. Hiermee wordt voorkomen dat in opspraak geraakte zorgverleners elders aan de slag gaan en is kwaliteit gewaarborgd.

- Diverse paramedische beroepen, waaronder psychologen, kennen momenteel geen wettelijk beschermde titel, terwijl de titel bij zowel de patiënt als andere zorgverleners de verwachting wekt dat het om een gediplomeerd en kundig zorgverlener gaat. De JOVD wil dat het ook voor deze beroepen duidelijk is dat een zorgverlener beschikt over de juiste kwalificaties.
- De JOVD acht het onwenselijk dat medisch specialisten verplicht worden in loondienst te gaan. Hoewel het belangrijk blijft kritisch naar alle kosten in de zorgketen te kijken, kan het verplichten van loondienst averechts werken door productiedaling en langere wachtlijsten.
- Veel zorgsectoren kampen met tekorten, in het bijzonder de ouderenzorg. De JOVD bepleit het ontwikkelen van een integrale aanpak om ervoor te zorgen dat er zowel voldoende verzorgend personeel is als voldoende nieuwe gespecialiseerde artsen voor ouderenzorg.

Chronische zorg

Op het vlak van chronische zorg liggen diverse uitdagingen: de vergrijzing gecombineerd met het uitgangspunt dat mensen zo lang mogelijk thuis wonen, de druk op mantelzorgers en wachtlijsten binnen de geestelijke gezondheidszorg. Dit vereist grootschalige veranderingen en investeringen in het zorgstelsel om zorg zowel kwalitatief hoogstaand als betaalbaar te houden.

- De wachtlijsten bij de geestelijke gezondheidszorg zijn te lang, waardoor patiënten te lang verstoken blijven van de zorg die ze nodig hebben. Het is daarom van belang in te zetten op meer opleidingsplaatsen en intensivering van de ambulante geestelijke gezondheidszorg.
- Het percentage patiënten met een of meer chronische ziekten stijgt, onder meer door de vergrijzing. Deze ontwikkeling moet het hoofd geboden worden door in te blijven zetten op het langer thuis wonen en het bieden van zorg in de thuisomgeving.
- Voor hulpbehoevenden moeten flexibele dagopnames mogelijk zijn, om zowel de thuiszorg als mantelzorgers enigszins te ontzien. Hiermee wordt voorkomen dat iemand direct voor langere tijd in een verpleeghuis moet worden opgenomen.
- De JOVD ziet veel potentie in het verder beschikbaar maken en centraal coördineren van zogeheten eerstelijnsverblijf, waarbij de patiënt onder verantwoordelijkheid staat van de huisarts. Dit kan de zorgsector ontlasten terwijl de patiënt zich geholpen weet door de vertrouwde huisarts.

Medische ethiek

Medische ethiek raakt bij uitstek aan de liberale kernwaarde vrijheid, in het bijzonder in de vorm van het fundamentele recht op zelfbeschikking. De JOVD beschouwt dit recht op zelfbeschikking als belangrijk onderdeel van de menselijke waardigheid: eenieder heeft in de kern het recht over zichzelf te beslissen. Tegelijkertijd roept dit ook liberale dilemma's op wanneer deze vrijheid raakt aan de vrijheid van anderen.

Zelfbeschikking centraal

- De JOVD is voorstander van het handhaven van het recht op euthanasie. Cruciaal hierbij is dat een zorgverlener niet gedwongen mag worden tot uitvoering van euthanasie. Wel dient de gewetensbezwaarde zorgverlener een patiënt in dat geval door te verwijzen als de patiënt hierom vraagt.
- In aanvulling op de euthanasiewetgeving is de JOVD van mening dat iedereen die geen indicatie voor euthanasie heeft alsnog het recht heeft zelf over het eigen leven te beslissen, ook wel 'voltooid leven' genoemd. Hierbij dient er uiteraard onderzoek gedaan worden naar de psychische gesteldheid en wilsbekwaamheid van degene die een beroep wil doen op levensbeëindiging. De kosten hiervoor dienen zelf gedragen te worden.
- Het is van groot belang dat het beëindigen van een leven zorgvuldig gebeurt en dat volstrekt duidelijk is dat het op verzoek van de persoon in kwestie is. Hulp bij zelfdoding door mensen zonder medische achtergrond of geaccrediteerde opleiding wordt daarom niet gelegaliseerd.
- Ook bij andere medisch-ethische dilemma's staat voor de JOVD het zelfbeschikkingsrecht voorop. Denk hierbij aan orgaandonatie en abortus.

Vaccinatie

Ieder individu heeft het recht te beslissen over medische handelingen. Dit brengt een bijzonder dilemma met zich mee waar het gaat om het weigeren van vaccinatie bij kinderen die zelf nog niet kunnen beslissen. Het weigeren van een vaccinatie brengt reële risico's met zich mee, juist ook voor anderen. De JOVD is daarom van mening dat de overheid stevige druk mag uitoefenen om ouders te bewegen tot vaccinatie en indien de vaccinatiegraad te laag dreigt te worden, waardoor een risico voor de volksgezondheid ontstaat, bepaalde vaccins voor kinderen onder de 12 jaar mag verplichten.

Zwangerschap en embryonaal onderzoek

- De JOVD is voorstander van het verruimen van de mogelijkheden voor wetenschappelijk embryonaal onderzoek, bijvoorbeeld waar het gaat om niet teruggeplaatste embryo's na de kunstmatige bevruchting van eicellen. Na instemming van de personen van wie het genetisch materiaal afkomstig is, mogen embryo's gekweekt en gebruikt worden voor onderzoek. De termijn hiervoor dient verlengd te worden tot vier weken.

- De JOVD onderschrijft het recht van vrouwen om zelf over hun zwangerschap te beslissen. Wel dient de wettelijke grens voor het afbreken van een zwangerschap naar 22 weken te gaan. Er moet meer aandacht zijn voor vrouwen die herhaaldelijk een zwangerschap afbreken en er dient ruimte te zijn in schrijnende gevallen gratis anticonceptie aan te bieden.
- Commercieel draagmoederschap bij een medische indicatie zou wettelijk mogelijk moeten zijn. Hiervoor moeten uiteraard zorgvuldigheidseisen worden opgesteld.
- De JOVD is voor het toestaan van de zogeheten niet-invasieve prenatale test voor alle zwangere vrouwen. Indien er geen sprake is van een medische indicatie voor het uitvoeren van de test zijn de kosten wat de JOVD betreft voor de patiënt.

Orgaandonatie

De JOVD is tegenstander van de zogeheten actieve donorregistratie: op grond van het principe van zelfbeschikking en de lichamelijke integriteit dient de keuze voor orgaandonatie bewust en expliciet gemaakt te worden. Indien er geen keuze geregistreerd is voor het overlijden, kunnen de nabestaanden geraadpleegd worden voor een beslissing over het al dan niet uithalen van organen en weefsels.

